

De milieustrafrechter en toekomstbeveiliging: praktijkprofiel van het exploitatieverbod.

Carole M. Billiet & Nicky Broeckhoven
*Centrum voor Milieu- en Energierecht U.Gent*¹

Nullum Crimen 2011

¹ Met dank aan het IWT voor de financiële steun in het kader van het SBO-project *Environmental Law Enforcement: A Comparison of Practice in the Criminal and the Administrative Tracks (2007-2011)* (promotor: Prof. Dr. L. Lavrysen; projectauteur en -coördinator: Dr. C.M. Billiet). Projectwebsite, met elektronisch bestand van de projectpublicaties in downloadbare versie: www.environmental-lawforce.be.
De informatie-inzameling ten behoeve van deze publicatie werd afgesloten op 30 september 2010.

Inleidend

1. De nieuwe Vlaamse milieuhandhavingswetgeving, die in werking trad op 1 mei 2009, verleent de strafrechter de mogelijkheid om, bij wijze van veiligheidsmaatregel, een exploitatieverbod op te leggen. De bevoegdheid maakt het voorwerp uit van één van de talrijke artikelen van de Titel XVI *Toezicht, handhaving en veiligheidsmaatregelen* die in het Decreet 1995 Algemene bepalingen milieubeleid, een aanbouwdecreet, werd ingevoegd.² Het artikel in kwestie, artikel 16.6.5 decreet, vormt het resultaat van een amendement; in de aanvankelijke ontwerp teksten was het niet voorzien.³ Artikel 16.6.5 decreet bepaalt:

“Na de partijen gehoord te hebben, kan de rechter bij wijze van veiligheidsmaatregel het verbod uitspreken om de inrichtingen, die aan de oorsprong van het milieumisdrijf liggen, te exploiteren gedurende de termijnen die hij bepaalt.”

Naar de parlementaire voorbereiding bij herhaling vermeldt, stond artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet model voor dit exploitatieverbod⁴. Artikel 39 § 2, een bepaling die door de nieuwe handhavingswetgeving werd opgeheven⁵, luidde als volgt:

“Na de partijen gehoord te hebben kan de rechter bij wijze van veiligheidsmaatregel het verbod uitspreken om de inrichtingen, die aan de oorsprong van de inbreuk liggen te exploiteren gedurende de termijnen die hij bepaalt.”.

2. Uit de discussies die het amendement voorafgaan en omringen, blijkt de bekommernis een strafrechtelijk instrumentarium ter beschikking te stellen dat niet alleen strekt tot leedtoevoeging maar het ook mogelijk maakt om *“misdrijven stop te zetten of de gevolgen*

² Decreet 21 december 2007 tot aanvulling van het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid met een titel XVI “Toezicht, handhaving en veiligheidsmaatregelen” (B.S. 29 februari 2008) (“Milieuhandhavingsdecreet”), gewijzigd bij de decreten van 12 december 2008 (B.S. 4 februari 2009), 30 april 2009 (B.S. 25 juni 2009) en 8 mei 2009 (B.S. 6 juli 2009); B. VI. R. 12 december 2008 tot uitvoering van titel XVI van het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid (B.S. 10 februari 2009) (“Milieuhandhavingsbesluit”), gewijzigd bij B. VI. R. 30 april 2009 (B.S. 25 juni 2009) en zes regeringsbesluiten van 4 september 2009 die op 22 en 27 oktober 2009 in het Staatsblad verschenen. Het wijzigingsdecreet van 30 april 2009 en bijhorend wijzigingsbesluit van de zelfde datum hebben het toepassingsgebied van de nieuwe wetgeving, dat aanvankelijk uitsluitend het milieuhygiënerecht omvatte, uitgebreid tot het natuurbeheerrecht. Inwerkingtreding van de nieuwe Titel XVI van het Decreet 1995 Algemene bepalingen milieubeleid, oorspronkelijk redactie: 1 mei 2009 (art. 43 lid 1 Milieuhandhavingdecreet zoals uitgevoerd door art. 93 Milieuhandhavingbesluit). Inwerkingtreding van het vervolgdecreet van 30 april 2009: 25 juni 2009 (art. 147 decreet 30 april 2009 zoals uitgevoerd door art. 51 lid 1 wijzigingsbesluit van 30 april 2009). Voor een eerste bespreking van het Milieuhandhavingdecreet en het Milieuhandhavingbesluit in hun huidige redactie: C.M. BILLIET, P. DE SMEDT en H. VAN LANDEGHEM, “Vlaamse milieuhandhaving nieuwe stijl”, *TMR* 2009, 326 – 374. Voor een publicatie met de eerste praktijkgegevens: L. LAVRYSEN (ed.), *Het milieuhandhavingdecreet in de praktijk. Een jaar nieuwe milieuhandhavingspraktijk onder de loep*, Brugge, die Keure, 2010, 338 p.

³ Ontwerp van decreet tot aanvulling van het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid met een titel XVI ‘Toezicht, handhaving en veiligheidsmaatregelen’ – Amendementen, *Parl. St.* VI. Parl. 2006-07, nr. 1249/2, 19 – 20, amendement nr. 34 LACHAERT, SCHAUVLIEGE, MARTENS, PEUMANS, BEX en CALLENS.

⁴ *Ibid.* Zie ook Ontwerp van decreet tot aanvulling van het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid met een titel XVI ‘Toezicht, handhaving en veiligheidsmaatregelen’ – Verslag namens de Commissie voor Leefmilieu en natuur, Landbouw, visserij en plattelandsbeleid en Ruimtelijke ordening en onroerend erfgoed, *Parl.St.* VI. Parl. 2006-07, nr. 1249/5, 53 en, bijkomend, 19 en 32 – 33.

⁵ Art. 34 Milieuhandhavingdecreet.

ervan te herstellen”⁶. De Minaraad en enkele parlementsleden drongen in deze debatten bijzonder aan op het behoud in de nieuwe wetgeving van een parallel voor artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet⁷.

Het lijkt geen twijfel dat handhavingsinstrumenten die het mogelijk maken in te grijpen op de probleemsituaties die met milieumisdrijven ontstaan van cruciaal belang zijn voor een doeltreffende bescherming van het leefmilieu. De vraag rijst echter of de keuze voor een veiligheidsmaatregel die een haast woordelijke kopie vormt van artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet een gelukkige keuze is. Indien het een feit is dat deze bepaling de voorbije decennia toepassing heeft gevonden⁸, is echter vrij weinig geweten over haar

⁶ Ontwerp van decreet tot aanvulling van het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid met een titel XVI ‘Toezicht, handhaving en veiligheidsmaatregelen’, *Parl. St.* VI. Parl. 2006-07, nr. 1249/1, 126 en 158 (advies Minaraad) vs. 174 (standpunt Boerenbond, Unizo en Voka); Ontwerp van decreet tot aanvulling van het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid met een titel XVI ‘Toezicht, handhaving en veiligheidsmaatregelen’ – Hoorzittingen, *Parl. St.*, VI. Parl., 2006-07, nr. 1249/2, 8 – 9 alsook 44; Ontwerp van decreet tot aanvulling van het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid met een titel XVI ‘Toezicht, handhaving en veiligheidsmaatregelen’ – Verslag namens de Commissie voor Leefmilieu en natuur, Landbouw, visserij en plattelandsbeleid en Ruimtelijke ordening en onroerend erfgoed, *Parl. St.* VI. Parl. 2006-07, nr. 1249/5, 19 en 32 – 33.

⁷ Ontwerp van decreet tot aanvulling van het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid met een titel XVI ‘Toezicht, handhaving en veiligheidsmaatregelen’, *Parl. St.* VI. Parl. 2006-07, nr. 1249/1, 158 (advies Minaraad); Ontwerp van decreet tot aanvulling van het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid met een titel XVI ‘Toezicht, handhaving en veiligheidsmaatregelen’ – Hoorzittingen, *Parl. St.* VI. Parl. 2006-07, nr. 1249/2, 8 – 9 alsook 44; Ontwerp van decreet tot aanvulling van het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid met een titel XVI ‘Toezicht, handhaving en veiligheidsmaatregelen’ – Verslag namens de Commissie voor Leefmilieu en natuur, Landbouw, visserij en plattelandsbeleid en Ruimtelijke ordening en onroerend erfgoed, *Parl. St.* VI. Parl. 2006-07, nr. 1249/5, 19 en 32 – 33.

⁸ De weinige commentaren die we hierover vonden, klinken niet echt gelijklopend. Gedurende de hoorzittingen van september 2007 ter voorbereiding van het Milieuhandhavingsdecreet, stelde de heer J. VAN DEN BERGHE, ondervoorzitter in de Rechtbank van eerste aanleg te Gent, dat het artikel “dagelijks” wordt toegepast, en meer bepaald in “tien percent van de zaken” in zijn praktijk. – Ontwerp van decreet tot aanvulling van het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid met een titel XVI ‘Toezicht, handhaving en veiligheidsmaatregelen’. Hoorzittingen, *Parl. St.* VI. Parl. 2006-07, nr. 1249/2, 8 – 9. FAURE, daarentegen, die de milieustrafrechtspraktijk in het algemeen bekeek, oordeelde anno 2005 dat de bepaling “niet echt vaak” wordt toegepast. – M. FAURE, “Het milieumisdrijf en de strafbaarheid van milieuverstoring” in A. DE NAUW, P. FLAMEY en J. GHYSELS (eds.), *Milieustraf- en milieustrafprocesrecht. Actuele vraagstukken*, Brussel, Larcier, 2005, (1) nr. 18. Het Milieuvergunningsdecreet trad in werking op 1 september 1991 (art. 47 decreet, uitgevoerd door art. 80 Vlarem 1), waarmee de bepaling haast negentien jaar lang gelding had. De gepubliceerde rechtspraak met toepassingen van het artikel doorheen deze periode, omvat een dertigtal zaken: Cass. 12 mei 1998, *Arr. Cass.* 1998, 538 en *RW* 1998-1999, 674 – 675; Cass. 4 maart 2003, *Arr. Cass.* 2003, 544 en *RABG* 2004, 101 – 103, noot M. SCHURMANS; Gent 2 februari 1995, *TMR* 1996, 90 – 93; Gent 14 december 1995, *TMR* 1996, 471; Gent 22 maart 1996, *TMR* 1996, 471 – 472; Gent 3 mei 1996, *TMR* 1997, 55; Gent 25 oktober 1996, *TMR* 1998, 23 – 24; Gent 22 januari 1998, *TMR* 1999, 310 – 311; Gent 15 maart 2002, *NjW* 2002, 316 – 321, noot L.L.; Gent 26 oktober 2006, *TMR* 2008, 63 – 66; Gent 27 oktober 2006, *TMR* 2007, 515 – 522; Corr. Gent 5 december 1991, *TMR* 1992, 100 – 105; Corr. Gent 13 januari 1994, *TMR* 1994, 426 – 428; Corr. Gent 8 november 1994, *TMR* 1996, 293; Corr. Gent 7 januari 1997, *TMR* 1997, 224 – 227; Corr. Gent 2 juni 1998, *TMR* 1999, 152 – 153; Corr. Gent 25 maart 2002, *TMR* 2002, 442 – 444; Corr. Dendermonde 24 maart 2003, *JDSC* 2005, 260; *TMR* 2003, 527 – 530; Corr. Dendermonde 27 mei 2003, *TMR* 2004, 66 – 75; Corr. Gent 3 november 2003, *TMR* 2004, 591 – 598; Corr. Gent 30 december 2003, *TMR* 2005, 110 – 112; Corr. Dendermonde 26 januari 2004, *TMR* 2004, 484 – 490 en *NjW* 2005, 56 – 59, noot; Corr. Gent 3 mei 2004, *TMR* 2004, 730 – 732; Corr. Gent 11 mei 2004, *NjW* 2004, 921 – 924, noot en *TMR* 2004, 571 – 575; Corr. Gent 5 april 2005, *NjW* 2005, 708 – 711, noot en *TMR* 2005, 308 – 312; Corr. Gent 28 juni 2005, *TMR* 2005, 715-717; Corr. Gent 7 november 2005, *NjW* 2006, 516 – 517, noot; Corr. Gent 2 mei 2006, *TMR* 2006, 681 – 682 en *JDSC* 2007, 176 - 179; Corr. Gent 2 mei 2006, *TMR* 2006, 678 – 680 en *JDSC* 2007, 176 - 179; Corr. Gent 26 juni 2006, *TMR* 2007, 63 – 69; Corr. Gent 26 juni 2006, *T.Strafr.* 2007, 78 – 81, noot; Corr. Gent 14 november 2006, *TMR* 2007, 336 – 340; Corr. Gent 14 november 2006, *TMR* 2007, 340 – 343; Corr. Gent 23 januari 2007, *TMR* 2007, 254 –

praktijkwerking. Was artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet goed werkbaar? Bleken bij de toepassing van de bevoegdheid problemen of misvattingen, die te corrigeren vallen, eventueel door wijzigingen in de tekstformulering? Waarborgde zij een gepaste rechtsbescherming voor de betrokken rechtsonderhorigen? De literatuur die zich over de bepaling buigt, is vrij summier en gaat slechts beperkt in op haar concrete toepassingen⁹.

3. Deze bijdrage onderzoekt de praktijkwerking van het exploitatieverbod op grond van artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet, de precedentbepaling van het huidige artikel 16.6.5 Decreet 1995 Algemene bepalingen milieubeleid. We maken hiertoe gebruik van een bestand goeddeels ongepubliceerde rechtspraak¹⁰ dat we samenstelden op basis van een ruimer databestand dat we hebben opgebouwd in het kader van het SBO-project ‘*Environmental law enforcement: A comparison of practice in the criminal and administrative tracks*’ (2007 – 2011). Dit ruimere bestand omvat de milieustrafrechtspraak van het hele rechtsgebied van het Hof van Beroep te Gent voor de jaren 2003 tot en met 2006, met een beperkte uitbreiding tot 2007 (arresten in zaken die in eerste aanleg in 2005 of 2006 werden gewezen): 1034 vonnissen van de correctionele rechtbanken van Brugge, Dendermonde, Gent, Ieper, Kortrijk, Oudenaarde en Veurne en 122 arresten van het Hof van Beroep te Gent¹¹. De idee is om met het onderzoek naar de praktijkwerking van artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet de werking van artikel 16.6.5 Decreet 1995 Algemene bepalingen milieubeleid naar de toekomst toe een ondersteuning te geven. Bij het voeren van de analyse mag ook de evaluatiebepaling betreffende de nieuwe milieuhandhavingswetgeving niet uit het oog worden verloren: binnen de drie jaar na haar inwerkingtreding, wordt de toepassing van de nieuwe regelgeving aan een evaluatie onderworpen, waarbij in de wetteksten waar nodig en nuttig aanpassingen zouden worden doorgevoerd¹².

259; Corr. Gent 20 maart 2007, *TMR* 2007, 349 – 355; Corr. Gent 11 juni 2007, *TGR-TWVR* 2007, 227 – 278 en *TMR* 2007, 625 – 632; Corr. Gent 25 juni 2007, *TMR* 2007, 647 – 651.

⁹ J. DE CLERCQ, *Over de uitvoering van vonnissen en arresten inzake milieustrafrecht*, FOD Justitie – Opleiding Rechterlijke Orde, Grondige opleiding milieurecht, februari 2005, 31 – 32; A. DE NAUW en M. VANDEBOTERMET, “Commentaar bij artikel 39 Milieuvergunningsdecreet” in D. LINDEMANS (ed.), *Commentaar milieurecht - Vlaams gewest - Milieuvergunning*, Brugge, die Keure, losbl., afl. 4 – augustus 1994, nrs. 20 – 22. (hierna “DE NAUW & VANDEBOTERMET (1994)”); M. FAURE en J. VANHEULE, *Milieustrafrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2006, (447) nrs. 981 – 1011 en 1012 – 1036 (hierna “FAURE & VANHEULE (2006)”). Zie voorts ook: M. FAURE, “Het milieumisdrijf en de strafbaarheid van milieuverstoring” in A. DE NAUW, P. FLAMEY en J. GHYSELS (eds.), *Milieustraf- en milieustrafprocesrecht. Actuele vraagstukken*, Brussel, Larcier, 2005, (1) nr. 18; E. GOETHALS, “Hoe zwak is de schakel?”, *RW* 1991-92, (377) nrs. 29 – 32; J. ROZIE en M. ROZIE, “Bestrafing van het milieumisdrijf” in A. DE NAUW, P. FLAMEY en J. GHYSELS (eds.), *o.c.*, (157) nrs. 23 – 27. Volledigheidshalve: M. SCHURMANS, “De rechterlijke injunctie bij veiligheidsmaatregelen: hoe lang mogen deze veiligheidsmaatregelen duren?” (noot onder Cass. 4 maart 2003), *RABG* 2004, 103 – 110. De waarde van deze noot is beperkt wegens een niet gekaderde vermenging van strafrecht en bestuursrecht.

¹⁰ Overzicht van het rechtspraakbestand: zie de bijlage achteraan dit artikel (“Bijlage Rechtspraakbestand”).

¹¹ Voor informatie over de opbouw van dit bestand: C.M. BILLIET, S. ROUSSEAU, A. BALCAEN, R. MEEUS *et al.*, “Milieurechtshandhaving: een databestand voor onderzoek naar de penale en bestuurlijke sanctioneringspraktijk”, *TMR* 2009, (128) nrs. 1 – 16 (hierna verkort “BILLIET, ROUSSEAU, BALCAEN, MEEUS et al. (2009)”). Voor een eerste beschrijvende statistiek met commentaar van de data: *ibid.*, nrs. 17 – 37; C.M. BILLIET, S. ROUSSEAU, A. BALCAEN, R. MEEUS *et al.*, “Milieucriminaliteit in handen van strafrechters en beboetingsambtenaren: feiten uit Vlaanderen en Brussel”, *Milieu en recht* 2009, 342 – 349. Zie ook C.M. BILLIET, S. ROUSSEAU, R. MEEUS en A. BALCAEN, “Minnelijke schikkingen voor milieumisdrijven in Vlaanderen”, *Panopticon* 2010/4, 78 – 84.

¹² Art. 41 Milieuhandavingsdecreet.

In een eerste deel gaan we in op enkele basisgegevens die de verdere analyse schragen (I. *Basisgegevens*). We bespreken er het gegeven dat het exploitatieverbod dat we onderzoeken een veiligheidsmaatregel vormt, geen straf, en geven er een algemene beschrijving van ons rechtspraakbestand. In de navolgende delen richten we de aandacht op uiteenlopende aspecten van de bevoegdheidstoewijzing *ex* artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet en artikel 16.6.5 Decreet 1995 Algemene bepalingen milieubeleid: de bevoegde handhaver (II. *De handhaver*), de potentiële adressaten van de veiligheidsmaatregel (III. *De adressaat van de veiligheidsmaatregel*), de voorwaarden waaraan voldaan moet zijn voor een rechtmatige oplegging ervan (IV. *De bevoegdheidsvoorwaarden*), het facultatieve karakter van de bevoegdheidsuitoefening (V. *Facultatieve bevoegdheidsuitoefening*) en de invulling van de maatregel als dusdanig, *qua* voorwerp, duur en uitvoeringsmodaliteiten (VI. *De maatregel an sich*). M.b.t. al deze onderwerpen kijken we eerst naar artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet, *qua* wetgeving en praktijk, en vervolgens naar artikel 16.6.5 Decreet 1995 Algemene bepalingen milieubeleid. Waarna besluit volgt.

I. Basisgegevens

A. Een exploitatieverbod als veiligheidsmaatregel

4. Hét fundamentele kenmerk van het exploitatieverbod waarin artikel 16.6.5 Decreet 1995 Algemene bepalingen milieubeleid voorziet, is zijn karakter als veiligheidsmaatregel. Dit kenmerk werd rechtstreeks overgenomen van de precedentbepaling, artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet¹³.

De keuze van de decreetgever van 1985 voor een exploitatieverbod dat uitdrukkelijk als een veiligheidsmaatregel werd gekenmerkt, is te verklaren vanuit het rechtshistorische kader, met name de toenmalige bevoegdheidsverdeling. In zijn oorspronkelijke formulering bepaalde artikel 11 BWHI dat het bepalen van straffen “*overeenkomstig Boek I van het Strafwetboek*” diende te gebeuren, wat betekende dat de Gemeenschappen en Gewesten onbevoegd waren om andere straffen in te voeren dan degene die in Boek I Strafwetboek voorkwamen¹⁴. Het exploitatieverbod van artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet was oorspronkelijk als straf opgevat en stelde daarom een bevoegdheidsrechtelijk probleem. De Raad van State wees

¹³ De tekst van artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet was zelf in grote mate een kopie van het gebruiksverbod voorzien in artikel 41 § 2 van de wet van 26 maart 1971 op de bescherming van de oppervlaktewateren tegen verontreiniging (B.S. 1 mei 1971). De Oppervlaktewaterenwet was de eerste milieuwet die, met het netvermelde artikel 41 § 2, voorzag in een gebruiksverbod van de inrichtingen die aan de oorsprong van de inbreuk lagen. Het artikel bepaalde: “*De rechter kan het verbod uitspreken om de installaties en toestellen die aan de oorsprong van de inbreuk liggen, te gebruiken of te laten werken gedurende de termijn die hij zelf bepaalt*”. Bij zijn inwerkingtreding op 1 september 1990 heeft het Milieuvergunningsdecreet artikel 41 § 2 Oppervlaktewaterenwet opgeheven voor wat het Vlaamse Gewest betreft.

¹⁴ Voor een uitstekende bespreking van de oorspronkelijke bevoegdheidsverdeling inzake strafrecht en strafprocesrecht en haar implicaties: FAURE & VANHEULE (2006), nrs. 68 – 131, inzonderheid voor voorliggend punt de nrs. 96 – 97. Zie o.m. ook B. BRONDERS, “De weerslag van de grondwetsherziening op het milieustrafrecht” in B. BRONDERS, N. DE SADELEER, R. ERGEC en P. VAN ORSHOVEN (eds.), *Milieubeleid in het federale België anno 1993*, Diegem, Kluwer Rechtswetenschappen België, 1994, 91 – 112.

hierop in haar advies bij het eerste voorontwerp van decreet. “*Immers*”, zo merkte de Raad op, “*wat men noemt ‘sluiting van een bedrijf’ komt als straf niet voor in genoemd Boek*”¹⁵.

Via een amendement werd het karakter van het exploitatieverbod dan ook omgevormd van een straf naar een veiligheidsmaatregel en uitdrukkelijk in het decreet verankerd om aan het bevoegdheidsprobleem tegemoet te komen¹⁶. In een arrest van 2 februari 1995 oordeelde het Hof van Beroep te Gent dat door de nieuwe kwalificatie als veiligheidsmaatregel artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet de bevoegdheidsverdelende regels niet schond en er daarom geen reden was tot het stellen van een prejudiciële vraag aan het Grondwettelijke Hof (destijds Arbitragehof)¹⁷. Dat de veiligheidsmaatregelen *ex* artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet geen straffen zijn, werd ook bevestigd in een arrest van het Hof van Cassatie van 12 mei 1998. Het Hof stelde bovendien nadrukkelijk dat het feit dat een dergelijke maatregel aan personen een nadeel kan toebrengen dat zij als een straf ervaren, geen afbreuk doet aan de kwalificatie als veiligheidsmaatregel.¹⁸

Bij de staatshervorming van 1993 werd het oorspronkelijke artikel 11 BWHI gewijzigd, derwijze dat de decreetgevers thans, onder bepaalde voorwaarden, wel straffen kunnen invoeren waarin Boek I Strafwetboek niet voorziet¹⁹. Bij de discussies die tot het invoegen van artikel 16.6.5 Decreet 1995 Algemene bepalingen milieubeleid leidden²⁰, werd het karakter als veiligheidsmaatregel van het exploitatieverbod echter met geen woord in vraag gesteld maar als vanzelfsprekend overgenomen.

5. In de doctrine wordt erop gewezen dat strafrechtelijke veiligheidsmaatregelen zoals bijkomende straffen enkel kunnen worden uitgesproken bij de vaststelling van een als misdrijf omschreven gedraging²¹. Een verdere vergelijkbaarheid ligt echter niet voor de hand. Straffen en veiligheidsmaatregelen hebben een grondig verschillende finaliteit, die hen, los van een verschillend bevoegdheidsrechtelijk statuut, elk eigen kenmerken meegeeft op het vlak van hun adressaat, premissen tot bevoegdheidsuitoefening, voorwerp en duurtijd. Straffen beogen in wezen leedtoevoeging. Veiligheidsmaatregelen hebben geen leedtoevoeging op het oog maar willen “*de samenleving (...) beschermen tegen personen of situaties die een gevaar kunnen opleveren voor strafrechtelijk beschermde rechtsgoederen*”²². Voor wat het

¹⁵ Ontwerp van decreet betreffende de milieuvergunning, *Parl. St.* VI. Raad 1984-1985, nr. 291/1, (20) 28 (advies Raad van State 25 oktober 1984). In het tweede advies van de Raad bij het ontwerpdecreet vinden we de zelfde bezorgdheid terug. De Raad stelde toen: “*Indien dat verbod moet worden beschouwd als een bijkomende straf, mag hier de opmerking in herinnering worden gebracht die de Raad van State in zijn advies van 25 oktober 1984 bij de oorspronkelijke versie van dit beroep formuleerde*”. – Ontwerp van decreet betreffende de milieuvergunning, *Parl. St.* VI. Raad 1984-1985, nr. 291/17, 6 – 7 (advies Raad van State 25 juni 1985).

¹⁶ Ontwerp van decreet betreffende de milieuvergunning – Amendementen VANVELTHOVEN c.s. na indiening van het verslag, *Parl. St.* VI. Raad 1984-85, nr. 291/19, 3; *Hand.* VI. Raad 1984-85, 28 juni 1985, 1425, nr. 43.

¹⁷ Gent 2 februari 1995, *TMR* 1996, (90) 92 – 93.

¹⁸ Cass. 12 mei 1998, *RW* 1998-99, 674 – 675.

¹⁹ Zie o.m.: FAURE & VAN HEULE (2006), nrs. 134 – 167, inzonderheid 149 – 154; F. MEERSSCHAUT, “De strafrechtelijke bevoegdheid van gemeenschappen en gewesten” in G. VANHAEGENDOREN en B. SEUTIN (eds.), *De bevoegdheidsverdeling in het federale België*, Brugge, die Keure, 1999, nrs. 8 – 19.

²⁰ Zie hoger, randnrs. 1 – 2.

²¹ O.m. FAURE & VANHEULE (2006), nr. 988. Noteer dat strafrechtelijke veiligheidsmaatregelen op dit punt verschillen van bestuursrechtelijke veiligheidsmaatregelen, die per definitie kunnen worden opgelegd los van enige wetsschending; het voorkomen van een gevaar of risico voor mens of leefmilieu vormt de enige wezenlijke voorwaarde voor bevoegdheidsuitoefening. – C.M. BILLIET, *Bestuurlijke sanctionering van milieurecht. Wetgeving en praktijk*, Antwerpen – Apeldoorn, Intersentia, 2008, nrs. 16 – 50, inzonderheid nrs. 32 – 34 vs. 43 – 48 (hierna “**BILLIET (2008)**”)

²² FAURE en VANHEULE (2006), 449.

milieustrafrecht betreft, is het beschermde rechtsgoed het leefmilieu. De bescherming ervan wordt nagestreefd ter wille van de mens, ter wille van het leefmilieu als dusdanig, of ter wille van de mens en het leefmilieu als dusdanig.²³ We komen verder in de analyse terug op de eigen kenmerken van veiligheidsmaatregelen op het vlak van hun adressaat, bevoegdheidsvoorwaarden, voorwerp en duurtijd.

B. Het rechtspraakbestand

6. Het databestand met de milieustrafrechtspraak van de jaren 2003 tot 2006 (2007) van het rechtsgebied van het Hof van Beroep te Gent -- 1034 vonnissen geveld door de correctionele rechtbanken van Brugge, Dendermonde, Gent, Ieper, Kortrijk, Oudenaarde en Veurne en 122 arresten van het Hof van Beroep te Gent -- omvat zeventenzeventig uitspraken waarin een exploitatieverbod op grond van artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet ter sprake komt²⁴.

In zestig zaken, ongeveer 5% van de uitspraken uit het globale databestand, werd effectief een exploitatieverbod opgelegd. Is dit veel, is dit weinig? Het lijkt alleszins relevant mee te geven dat van de 3561 tenlasteleggingen waarvoor in de onderzochte casuïstiek werd vervolgd, liefst een 35% schendingen betroffen van de meest elementaire normen van het Milieuvergunningsdecreet, m.n. de milieuvergunningsplicht (artikel 4 § 1 decreet, goed voor 581 tenlasteleggingen of 16,32% van het totaal aan tenlasteleggingen), de verplichting de exploitatievoorwaarden na te leven (artikel 22 lid 1 decreet, goed voor 473 tenlasteleggingen of 13,28% van het totaal aan tenlasteleggingen) en de zorgplicht (artikel 22 lid 2 decreet, goed voor 188 tenlasteleggingen of 5,28% van het totaal aan tenlasteleggingen)²⁵. Al bij al, lijkt de maatregel dus eerder beperkt toepassing te hebben gevonden.

Een volkomen verrassende vaststelling is dat in al die jaren uitsluitend de correctionele rechtbanken van Gent en Dendermonde de veiligheidsmaatregel hebben opgelegd. In de onderzochte periode, maakten de correctionele rechtbanken van Brugge, Ieper, Kortrijk, Oudenaarde en Veurne er geen toepassing van. De precieze cijfers volgen in Tabel 1.

In zeventien zaken werd een exploitatieverbod gevorderd maar niet toegekend. De correctionele rechtbank te Gent weigerde in acht zaken de oplegging van de maatregel. Ook de correctionele rechtbank te Dendermonde was verantwoordelijk voor zeven weigeringen. Het Hof van Beroep te Gent weigerde in twee van zijn zes zaken de oplegging van het exploitatieverbod.

Het exploitatieverbod blijkt in Gent stevast te zijn opgelegd met toevoeging van een dwangsom, die de uitvoering ervan ondersteunde. In Dendermonde en bij het Hof van Beroep te Gent blijkt deze praktijk niet systematisch gangbaar te zijn geweest.

²³ Met analyse van de doelstellingen van de verschillende wetten, samenwerkingsakkoorden en decreten in het domein van het milieuhygiënerecht: BILLIET (2008), nrs. 189 – 190.

²⁴ Oplijsting: zie Bijlage Rechtspraakbestand.

²⁵ BILLIET, ROUSSEAU, BALCAEN, MEEUS *et al.* (2009), nr. 20, Tabel 4.

De maatregel werd vrij courant opgelegd in verstekuitspraken: het rechtspraakbestand omvat vijftien vonnissen en één arrest met exploitatieverbod die geheel of deels bij verstek werden uitgesproken ²⁶.

Tabel 1. Toepassingen van het exploitatieverbod: opsplitsing per rechtszetel per jaar

Exploitatieverbod	Aantallen	%	Met dwangsom	%
<i>Corr. Gent</i>	28	46,66%	28	100,00%
- 2003	5		5	
- 2004	2		2	
- 2005	6		6	
- 2006	15		15	
<i>Corr. Dendermonde</i>	28	46,66%	6	21,43%
- 2003	6		1	
- 2004	7		0	
- 2005	10		3	
- 2006	5		2	
<i>HVB Gent</i>	4	6,66%	2	50,00%
- 2004	1		1	
- 2005	1		0	
- 2006	1		0	
- 2007	1		1	
Totaal aantal veroordelingen	60	100 %	36	

7. Wanneer we in het vervolg van deze bijdrage spreken over het ‘rechtspraakbestand’, hebben we het over de zeventien uitspraken waarin een exploitatieverbod werd gevorderd en al dan niet toegekend. De term ‘basisrechtspraakbestand’ betreft het geheel van de casuïstiek die in onze databank voorkomt: de 1034 vonnissen van de correctionele rechtbanken van Brugge, Dendermonde, Gent, Ieper, Kortrijk, Oudenaarde en Veurne en de 122 arresten van het Hof van Beroep te Gent. Omdat het rechtspraakbestand in bijlage is opgelijst met volledige referenties, beperken we de verwijzingen naar de uitspraken tot zetel en datum. Zijn er verschillende uitspraken van de zelfde zetel op een zelfde datum, geven we ze in de oplijsting een identificatieletter (a, b, c, ...) mee. In de verwijzingen wordt dit aan de vermelding van zetel en datum toegevoegd.

II. De handhaver

A. Artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet

²⁶ De correctionele rechtbank van Dendermonde legde het exploitatieverbod zeven maal bij verstek op, de correctionele rechtbank van Gent acht maal. In een *resp.* twee van deze zaken werd het verbod slechts deels bij verstek opgelegd, t.a.v. één of meer van de beklaagden die terecht stonden.

Volledig bij verstek opgelegd: Corr. Gent 20 mei 2003; Corr. Dendermonde 8 oktober 2003; Corr. Dendermonde 13 oktober 2003; Corr. Dendermonde 10 maart 2004; Corr. Dendermonde 6 oktober 2004; Corr. Gent 7 juni 2005; Corr. Dendermonde 2 november 2005; Corr. Gent 2 januari 2006; Corr. Gent 3 januari 2006; Corr. Gent 25 april 2006; Corr. Dendermonde 8 mei 2006 (a); Corr. Gent 26 september 2006 (a). Deels bij verstek opgelegd: Corr. Dendermonde 16 september 2003; Corr. Gent 2 mei 2006 (b); Corr. Gent 2 mei 2006 (d). Verstekuitspraak in beroep: Gent 16 maart 2007 (a). Ook in eerste aanleg werd de beklaagde in kwestie bij verstek veroordeeld.

8. Artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet kende de bevoegdheid tot het opleggen van een exploitatieverbod toe aan “*de rechter*”. De beoogde rechter was de strafrechter²⁷. Hij kon zowel ambtshalve handelen, als op vordering van het openbaar ministerie of van burgerlijke partijen.

9. Ongeveer twee op de drie uitspraken waarin een exploitatieverbod werd opgelegd, documenteren de wijze waarop de rechter tot een oplegging van de veiligheidsmaatregel kwam. Slechts één enkele keer werd de maatregel uitsluitend door een burgerlijke partij aangevraagd²⁸. In alle overige zaken gebeurde de oplegging op vordering van het openbaar ministerie, soms samensprekend met een vordering door één of meer burgerlijke partijen²⁹.

Opvallend afwezig is de ambtshalve oplegging van de maatregel. Er zou zich op dit punt in de loop der jaren een evolutie hebben voorgedaan. Waar aanvankelijk ook ambtshalve werd opgetreden, leidde het inzicht dat de oplegging van de veiligheidsmaatregel best onder dwangsom zou gebeuren in het kader van overleg tussen parket en zetel naar een informele taakverdeling met het openbaar ministerie als geijkte initiatiefnemer tot de maatregel.³⁰

B. Artikel 16.6.5 Decreet 1995 Algemene bepalingen milieubeleid

10. De nieuwe regeling laat het voor wat de handhaver betreft bij het oude: wat waar was voor het opleggen van een veiligheidsmaatregel *ex* artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet, blijft waar voor de toepassing van artikel 16.6.5 Decreet 1995 Algemene bepalingen milieubeleid. De praktijk kan echter zeker leren uit de ervaringen opgebouwd m.b.t. de oplegging van een dwangsom. Dit des te meer wegens de omstandigheid dat het toepassingsbereik van artikel 16.6.5 van het nieuwe decreet, naar ook verderop nader blijkt, ontzettend veel ruimer is dan dit van artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet³¹.

III. De adressaat van de veiligheidsmaatregel

A. Artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet

²⁷ DE NAUW & VANDEBOTERMET (1994), nr. 20.

²⁸ Corr. Gent 11 mei 2004 (a).

²⁹ Corr. Gent 26 juni 2006 (a); Corr. Gent 26 juni 2006 (b); Corr. Gent 3 november 2003.

³⁰ Rechter J. VAN DEN BERGHE vertelt dat het bij de correctionele rechtbank van Gent aanvankelijk in de meeste gevallen zo was dat de zetel het initiatief nam tot oplegging van een exploitatieverbod. Eens het inzicht in het belang van een dwangsom er was, werd het initiatief in regel door het openbaar ministerie genomen. Hierbij kan het echter gebeuren dat het openbaar ministerie en de burgerlijke partij(en) de oplegging van de maatregel pas ter terechtzitting vorderen nadat de zetel op de mogelijkheid wijst. – U.Gent 29 maart 2010, Gebruikerscommissie SBO-project, mondelinge mededeling.

³¹ *Infra*, randnr. 30.

1. Theorie

11. Artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet preciseerde niet aan wie een exploitatieverbod kon worden opgelegd.

De rechtspraak en de rechtsleer beklemtonen dat het personaliteitsbeginsel, dat voor straffen geldt, niet van toepassing is voor strafrechtelijke veiligheidsmaatregelen. Dit is uiteraard belangrijk. Een verbod tot exploitatie van inrichtingen dat als een straf kwalificeert, kan wegens het personaliteitsbeginsel enkel worden opgelegd als de eigenaar van de betrokken inrichtingen als dader of als medeplichtige aan het misdrijf wordt veroordeeld. Een exploitatieverbod dat een veiligheidsmaatregel is, daarentegen, kan ook worden bevolen wanneer de betrokken inrichtingen of, ruimer gesteld, het bedrijf waartoe zij behoren, niet de eigendom van een veroordeelde beklagde zijn.³² Meer: het opleggen van een veiligheidsmaatregel veronderstelt in beginsel geen veroordelend vonnis. Een voorwaarde voor bevoegdheidsuitoefening is dat minstens één inbreuk naar behoren is vastgesteld³³, maar de zaak mag zijn besloten met een vrijspraak, bv. wegens het aanvaarden van een schulditsluitingsgrond³⁴, of met een opschorting van de uitspraak van veroordeling³⁵. Een veiligheidsmaatregel, zo luidt het rechtstheoretisch, werkt *in rem*.

De ingedeelde inrichtingen waarop het milieuvergunningsstelsel van toepassing is, worden doorgaans uitgebaat in het kader van een vennootschap. Het feit dat het personaliteitsbeginsel niet van toepassing was op veiligheidsmaatregelen *ex* artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet vertoonde dan ook vooral praktijkbelang tot de invoering van de strafrechtelijke aansprakelijkheid van de rechtspersoon in 1999³⁶. Naderhand heeft dit gegeven sterk aan relevantie ingeboet.

2. Rechtspraakbestand

12. Aan ruim één op de tien beklagden in het basisrechtspraakbestand verleende de strafrechter de gunst van een opschorting van de uitspraak van veroordeling³⁷. Waar het theoretisch mogelijk is om een exploitatieverbod op te leggen in zaken waar het niet tot een veroordeling komt maar de beklagden de gunst van een opschorting genieten, blijkt de praktijk die mogelijkheid niet te benutten. In weerwil van het ruime gebruik van de opschorting, omvat het rechtspraakbestand uitsluitend toepassingen van het exploitatieverbod in uitspraken waarin het tot een veroordeling kwam.

³² O.m. FAURE & VAN HEULE (2006), nr. 994.

Toegepast op artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet: Corr. Gent 5 december 1991, *TMR* 1992, (100) 104, met uitgebreide verwijzingen naar de doctrine; Corr. Gent 13 januari 1994, *TMR* 1994, (426) 427.

³³ Zie ook *infra*, nrs. 16 – 17.

³⁴ DE NAUW & VANDEBOTERMET (1994), nr. 22; FAURE & VANHEULE (2006), nr. 990.

³⁵ Opschorting van de uitspraak van veroordeling vergt dat de tenlastelegging bewezen is. – Art. 3 lid 1 Wet 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie. (*B.S.* 17 juli 1964); C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht & strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2009, 509 – 510 (hierna “VAN DEN WYNGAERT (2009)”).

³⁶ Wet van 4 mei 1999 tot invoering van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van rechtspersonen (*B.S.* 22 juni 1999).

³⁷ BILLIET, ROUSSEAU, BALCAEN, MEEUS *et al.* (2009), randnr. 27, Tabel 11, Tabel 12 en Tabel 13.

13. In bijna de helft van de zaken uit het rechtspraakbestand stond er meer dan één beklagde terecht.

In de grote meerderheid van deze zaken werd het exploitatieverbod hoofdelijk opgelegd aan alle veroordeelde beklagden. Deze handelswijze is eveneens gebruikelijk in zaken waar natuurlijke personen en rechtspersonen samen terecht stonden en waar het in regel zo was dat de rechtspersoon bedrijfseigenaar-exploitant was. Ook in deze dossiers werd het exploitatieverbod opgelegd aan de natuurlijke en rechtspersonen samen; in niet één van de dossiers werd het enkel aan de rechtspersoon opgelegd. De natuurlijke personen die in dergelijke dossiers samen met de rechtspersoon werden veroordeeld, hadden meestal de hoedanigheid van zaakvoerder of gedelegeerd/afgevaardigd bestuurder. De aanpak is dan ook perfect begrijpelijk. De opzet is de exploitatie van inrichtingen stop te zetten. Door ook de natuurlijke personen met zeggenschap in het bedrijf aan te spreken, verhogen de kansen op een uitvoering van de maatregel.

In de enkele gevallen waar het exploitatieverbod niet aan alle veroordeelde beklagden werd opgelegd, volgde de rechtbank hierin stelselmatig het openbaar ministerie dat er, naar de uitspraken in kwestie vermelden, voor had gekozen slechts één of enkele beklagden te dagvaarden om de rechter in toepassing van artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet een exploitatieverbod te horen uitspreken³⁸. De redenen waarom het openbaar ministerie een dergelijke selectie doorvoerde, blijken niet met zoveel woorden. Een paar keer hield de selectie verband met de misdrijven waarvoor de beklagden werden vervolgd: de beklagden die buiten schot bleven in de vordering tot oplegging van het verbod stonden, anders dan de anderen, niet terecht voor schendingen van de milieuvergunningswetgeving³⁹.

14. De techniek die de strafrechters hanteren om in het dictum aan te geven wie instaat voor de uitvoering van het exploitatieverbod en, eventueel, de betaling van een dwangsom bij wanprestatie, blijkt erg ongelijkmatig te zijn. De formuleringen gaan van een expliciete opsomming van elk van de betrokken beklagden tot een opleggen *in abstracto*, zonder enige band met een persoon. Wanneer er slechts één beklagde terechtstaat en wordt veroordeeld, wat in een kleine meerderheid aan zaken uit het rechtspraakbestand het geval is, blijkt uiteraard voldoende wie de adressaat van de maatregel is. In zaken met meerdere beklagden ligt dit niet noodzakelijk zo.

Glashelder en onmiddellijk duidelijk bij eerste lectuur, zijn bv. de volgende opsommende formuleringen.

- In een zaak waarin één natuurlijke persoon en één rechtspersoon terecht stonden en werden veroordeeld: *“Legt aan Jan Zus en N.V. Zo bij wijze van veiligheidsmaatregel het verbod op om de inrichtingen (...) te exploiteren (...). Veroordeelt Jan Zus en N.V. Zo elk tot het betalen aan het openbaar ministerie van een dwangsom van yyy EUR per dag dat dit verbod wordt overtreden.”*
- In een zaak waarin twee natuurlijke personen en één rechtspersoon terecht stonden en werden veroordeeld: *“Legt Jan Zus, Piet Zo en de B.V.B.A. XXX verbod op om de feestzaal met dansgelegenheid te exploiteren. Veroordeelt Jan Zus, Piet Zo en de B.V.B.A. XXX ieder tot het betalen aan het openbaar ministerie van een dwangsom van yyy EUR per dag dat dit verbod wordt overtreden.”*⁴⁰

Formuleringen die tot lectuur van de uitspraak in zijn geheel nopen, houden het bij “legt op”, “spreekt uit”, “beveelt”, zonder vermelding van enige persoon. Zo bv. in een zaak met vijf beklagden die alle vijf terecht stonden voor inbreuken op het Milieuvergunningsdecreet en ervoor veroordeeld werden: *“Legt bij wijze van veiligheidsmaatregel overeenkomstig artikel 39 §2 Milieuvergunningsdecreet een exploitatieverbod op”*. Lectuur van het vonnis leert dat enkel de vierde en vijfde beklagde werden gedagvaard om het exploitatieverbod te

³⁸ Corr. Dendermonde 18 februari 2003 (b); Corr. Dendermonde 15 februari 2005; Corr. Dendermonde 25 oktober 2005; Corr. Dendermonde 13 februari 2006; Corr. Gent 8 mei 2006.

³⁹ Corr. Dendermonde 18 februari 2003 (b); Corr. Dendermonde 13 februari 2006.

⁴⁰ Geïnspireerd door Corr. Gent 26 juni 2006 (a) en Corr. Gent 26 juni 2006 (b).

horen opleggen. Er blijkt niet wat het openbaar ministerie op dit punt ter zitting vorderde. In de motivering van het exploitatieverbod komen weliswaar opnieuw enkel de vierde en vijfde beklagde in beeld.⁴¹

B. Artikel 16.6.5 Decreet 1995 Algemene bepalingen milieubeleid

15. Op het punt van de adressaat van de veiligheidsmaatregel, brengen de bewoordingen van artikel 16.6.5 Decreet 1995 Algemene bepalingen milieubeleid op het eerste gezicht geen wijzigingen mee. De vraag rijst wel of de band tussen de plegers van de wetsschendingen die tot de veiligheidsmaatregel kunnen nopen enerzijds en de inrichtingen die het voorwerp van de veiligheidsmaatregel zouden vormen anderzijds, in een fractie van de zaken niet losser zal zijn dan bij toepassing van artikel 39 §2 Milieuvergunningsdecreet. De noemer ‘milieumisdrijven’ vat, zoals ook verder blijkt, immers heel wat meer regelgeving dan de milieuvergunningswetgeving⁴². Hiermee zou de mogelijkheid om de maatregel te bevelen wanneer de betrokken inrichtingen of, ruimer gesteld, het bedrijf waartoe zij behoren, niet de eigendom van de beklagde zijn, opnieuw meer praktijkbelang kunnen vertonen.

Voor wat de praktijkwerking van de veiligheidsmaatregel betreft, behoeven een drietal bevindingen commentaar. De mogelijkheid tot oplegging van de maatregel bij opschorting van de uitspraak van veroordeling zou meer aandacht moeten krijgen. In dossiers met meer dan één beklagde, verdient het voorts aanbeveling dat de strafrechter zich de moeite zou getroosten stelselmatig uitdrukkelijk te verwoorden aan wie de veiligheidsmaatregel wordt opgelegd. De aanpak heeft de merite van een onmiddellijke duidelijkheid, wat de tijdige uitvoering van de maatregel enkel ten goede kan komen. In dergelijke dossiers, tenslotte, dient zich een vraag aan die o.i. een discussie en verder onderzoek waard is, m.n. de vraag of de uitgesproken voorkeur voor een hoofdelijke veroordeling steeds de meest doelmatige en kost-effectieve keuze vormt.

IV. De bevoegdheidsvoorwaarden

A. Artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet

1. Minstens één inbreuk op de milieuvergunningswetgeving

1.1. Theorie

16. Krachtens de bewoordingen van artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet veronderstelde het opleggen van een exploitatieverbod het bestaan van een “*inbreuk*”. De term ‘inbreuk’ staat niet gelijk met de term ‘misdrijf’. Naar gevestigde rechtspraak van het Hof van Cassatie blijft herhalen, vergt het bestaan van een misdrijf een materieel en een moreel bestanddeel: de wederrechtelijke feiten moeten niet alleen vaststaan maar het plegen ervan moet ook

⁴¹ Corr. Dendermonde 25 oktober 2005.

⁴² *Infra*, randnr. 30.

verwijtbaar zijn aan de dader⁴³. DE NAUW & VANDEBOTERMET associëren de term “inbreuk” met het materiële bestanddeel van het misdrijf⁴⁴. O.i. is deze benadering terecht. Of nog: de strafrechter die toepassing wou maken van artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet moest het bestaan van een wederrechtelijk doen of laten hebben vastgesteld, dat hij naar behoren bewezen acht, maar dit volstond dan ook.

17. De inbreuken die tot toepassing van artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet konden leiden, waren natuurlijk uitsluitend schendingen van het Milieuvergunningsdecreet en zijn uitvoeringsbepalingen. Het was rechtens niet mogelijk om de veiligheidsmaatregel op te leggen wegens inbreuken op andere aanverwante wetgevingen, zoals andere gewestelijke en decretale milieuwetgeving of de wetgeving op het dierenwelzijn, de voedingshygiëne, ... Wat uiteraard wel kon gebeuren, was dat inbreuken op het milieuvergunningstelsel die als dusdanig de maatregel verantwoordden, gepaard gingen met schendingen van andere wetgeving wier beteugeling meeprofiteerde van het verbod.

De verplichtingen tot een doen en laten die in de milieuvergunningswetgeving voorkomen, zijn al bij al beperkt. Ze omvatten de vergunningsplicht (artikel 4 § 1 decreet), de meldingsplicht (artikel 4 § 2 decreet), de verplichting tot het naleven van de algemene, sectorale en individueel bepaalde exploitatievoorwaarden, waaronder o.m. een zorgplichtbepaling, (artikel 22 lid 1 *resp.* lid 2 decreet) en wat diverse bepalingen zoals de verplichting om gevolg te geven aan bestuurlijke dwangmaatregelen op grond de artikelen 31 en 32 decreet (artikel 39 § 1, 4°, decreet).

In het basisrechtspraakbestand nemen deze enkele normen een erg belangrijke plaats in. Een 16% van het geheel aan tenlasteleggingen in deze milieustrafrechtspraak betroffen schendingen van de milieuvergunningplicht, een 18% schendingen van de verplichting tot het naleven van exploitatievoorwaarden, de zorgplicht inbegrepen⁴⁵.

1.2. Rechtspraakbestand

18. Wanneer we op zoek gaan naar de inbreuken die tot een exploitatieverbod aanleiding hebben gegeven, stellen we vast dat het verbod in de praktijk het meest werd opgelegd wegens schendingen van de vergunningsplicht, m.n. het exploiteren zonder geldige niet-geschorste milieuvergunning. In bijna de helft van de zaken uit het rechtspraakbestand, gaf zelfs uitsluitend een schending van de vergunningsplicht aanleiding tot de maatregel. Schendingen van de milieuvergunningplicht kwamen in twee varianten: ofwel was de inrichting geheel onvergund ofwel was ze deels vergund en slechts deels onvergund

Tabel 2. Exploitatieverbod: overzicht van de betrokken schendingen van de milieuvergunningswetgeving

Artikel 4 § 1 decreet – vergunningsplicht	29
Artikel 4 § 2 decreet – meldingsplicht	6

⁴³ Cass. 12 mei 1987, RW 1987-88, conl. Adv.-Gen. J. DU JARDIN; B. SPRIET, “Elk misdrijf – ook uit het bijzonder strafrecht – vereist een moreel element of schuldbestanddeel” (noot onder Cass. 13 december 1994), RW 1995-96, 533 – 537.

⁴⁴ DE NAUW & VANDEBOTERMET (1994), nr. 22, waar zij een veiligheidsmaatregel perfect mogelijk achten bij vrijspraak wegens aanvaarding van onoverkomelijke dwaling, een schulduitsluitingsgrond. Zie ook VAN DEN WYNGAERT (2009), 335 en 342 – 350.

⁴⁵ BILLIET, ROUSSEAU, BALCAEN, MEEUS *et al.* (2009), nr. 20. Zie ook hoger, randnr. 6.

Artikel 4 §§ 1 en 2 decreet – vergunnings- en meldingsplicht	1
Artikel 4 § 1 en artikel 27 decreet – vergunningsplicht en meldingsplicht (veranderingen)	4
Artikel 4 § 1, artikel 27 § 1 en 22 decreet – vergunningsplicht, meldingsplicht (veranderingen) en exploitatievoorwaarden	2
Artikel 4 § 1, artikel 27 § 1 en artikel 22 §§ 1 en 2 decreet – vergunningsplicht, meldingsplicht (veranderingen), exploitatievoorwaarden en zorgplicht	1
Artikel 4 § 1 decreet en artikel 22 § 1 decreet – vergunningsplicht en exploitatievoorwaarden	7
Artikel 4 § 1 en artikel 22 § 2 decreet – vergunnings- en zorgplicht	1
Artikel 4 § 1 decreet en artikel 22 §§ 1 en 2 decreet – vergunningsplicht, exploitatievoorwaarden en zorgplicht	1
Artikel 4 § 1, artikel 22 § 1 en artikelen 31 en 32 decreet – vergunningsplicht, exploitatievoorwaarden en niet- naleven opgelegde dwangmaatregelen	1
Artikel 4 § 1 en artikelen 31 en 32 decreet – vergunningsplicht en niet- naleven opgelegde dwangmaatregelen	1
Artikel 4 § 2 en artikel 22 § 1 decreet – meldingsplicht en exploitatievoorwaarden	2
Artikel 22 decreet – exploitatievoorwaarden	3
Artikel 22 § 2 decreet – zorgplicht	1
Totaal	60

Wanneer een inrichting (deels of geheel) onvergund werd geëxploiteerd, deden zich meermaals ook schendingen voor van (reglementair bepaalde) exploitatievoorwaarden. Maar het relatief beperkte belang van deze inbreuken in het geheel van de casuïstiek verrast gezien het erg ruime pakket aan exploitatievoorwaarden waaraan ingedeelde inrichtingen moeten voldoen.

Ook het gebruik van het exploitatieverbod wegens een loutere schending van de meldingsplicht *ex* artikel 4 § 2 decreet vormt een verrassende bevinding. We komen er even verder op terug.

In slechts één vonnis werd het exploitatieverbod opgelegd louter omwille van een schending van de zorgplichtbepaling. Wellicht vormt het geen toeval dat deze zaak geurhinder betrof, een hindervorm die zeer moeilijk te normeren valt met meer klassieke *Command and control* – normen.⁴⁶ Voor geurhinder vormt deze bepaling inderdaad een aangewezen insteek.

Qua type inbreuken bestaat er geen duidelijk onderscheid tussen de zaken waarin het exploitatieverbod louter aan natuurlijke personen werd opgelegd en de zaken waar het ook een rechtspersoon trof.

Voornamelijk exploitanten van twee categorieën inrichtingen werden met de maatregel geconfronteerd, namelijk exploitanten van inrichtingen ter opslag (en sortering) van afvalstoffen⁴⁷ en exploitanten van inrichtingen ter opslag en mechanische behandeling van schroot en voertuigwrakken⁴⁸.

⁴⁶ Corr. Gent 11 mei 2004 (a): In de zaak waarover de Gentse correctionele rechtbank in 2004 oordeelde, had de beklaagde, exploitant van een mestkuikenbedrijf, nagelaten de nodige maatregelen te treffen om schade en hinder te voorkomen met geurhinder in de omgeving tot gevolg.

⁴⁷ Corr. Dendermonde 13 oktober 2003; Corr. Dendermonde 9 maart 2004; Corr. Dendermonde 10 maart 2004; Corr. Dendermonde 6 oktober 2004; Corr. Dendermonde 13 december 2004; Corr. Dendermonde 22 december 2004; Corr. Gent 4 januari 2005; Corr. Dendermonde 23 februari 2005; Corr. Dendermonde 8 juni 2005; Corr. Gent 27 september 2005; Corr. Dendermonde 25 oktober 2005; Corr. Dendermonde 26 oktober 2005; Corr. Gent 7 november 2005; Corr. Dendermonde 30 november 2005 (b); Corr. Gent 2 januari 2006; Corr. Dendermonde 13 februari 2006; Corr. Dendermonde 15 februari 2006; Corr. Gent 8 mei 2006; Corr. Dendermonde 8 mei 2006 (a); Corr. Gent 26 september 2006 (a).

⁴⁸ Gent 17 september 2004; Gent 15 april 2005; Corr. Gent 3 maart 2003; Corr. Gent 11 maart 2003; Corr. Gent 20 mei 2003; Corr. Dendermonde 8 oktober 2003; Corr. Dendermonde 13 oktober 2003; Corr. Dendermonde 9 maart 2004; Corr. Dendermonde 28 juni 2004; Corr. Gent 7 november 2005; Corr. Dendermonde 30 november 2005 (b); Corr. Dendermonde 8 mei 2006 (a); Corr. Gent 19 december 2006.

19. Het rechtspraakbestand omvat uiteraard zaken die niet alleen inbreuken op de milieuvergunningswetgeving betroffen maar ook inbreuken op andere milieuwetgevingen en aanverwante wetgeving. In één op twee zaken stonden ook schendingen van de afvalstoffenwetgeving ter sprake ⁴⁹, in één op zes zaken schendingen van de wetgeving inzake de ruimtelijke ordening ⁵⁰. Af en toe heeft men, naast de schendingen van de milieuvergunningswetgeving, tevens inbreuken op de Wet 1964 Luchtverontreiniging⁵¹, de Oppervlaktewaterwet 1971 ⁵², het KB 1977 geluidsnormen⁵³, het Grondwaterdecreet 1984 ⁵⁴, het Decreet 1995 Algemene bepalingen milieubeleid⁵⁵, de bodemsaneringswetgeving ⁵⁶ en de dierenwelzijnswetgeving ⁵⁷.

2. Een inbreuk die een veiligheidsprobleem stelt

2.1. Theorie

20. Onder verwijzing naar VERSTRAETEN beklemtoonden zowel GOETHALS als DE NAUW & VANDEBOTERMET kort na de inwerkingtreding van het milieuvergunningstelsel dat het opleggen van een strafrechtelijke veiligheidsmaatregel die zijn bestaansreden vindt in een gevaarstoestand die men met de maatregel beoogt te beëindigen, veronderstelt dat de strafrechter in iedere zaak opnieuw streng onderzoekt of er wel degelijk een “gevaarssituatie” bestaat die de maatregel kan wettigen ⁵⁸.

Een veiligheidsmaatregel moet uiteraard conform zijn specifieke logica worden aangewend ⁵⁹. De verve waarmee netvermelde auteurs hier op wezen, werd mede ingegeven door de

⁴⁹ Dit is het geval in 29 op de 60 zaken uit het rechtspraakbestand: Gent 15 april 2005; Gent 27 oktober 2006; Gent 16 maart 2007 (a); Corr. Gent 3 maart 2003; Corr. Gent 20 mei 2003; Corr. Dendermonde 27 mei 2003; Corr. Dendermonde 8 oktober 2003; Corr. Dendermonde 13 oktober 2003; Corr. Dendermonde 28 juni 2004; Corr. Dendermonde 6 oktober 2004; Corr. Dendermonde 13 december 2004; Corr. Dendermonde 15 februari 2005; Corr. Gent 7 juni 2005; Corr. Gent 27 september 2005; Corr. Dendermonde 25 oktober 2005; Corr. Dendermonde 26 oktober 2005; Corr. Gent 7 november 2005; Corr. Dendermonde 30 november 2005 (b); Corr. Gent 2 januari 2006; Corr. Dendermonde 13 februari 2006; Corr. Dendermonde 15 februari 2006; Corr. Gent 25 april 2006; Corr. Gent 2 mei 2006 (d); Corr. Gent 8 mei 2006; Corr. Dendermonde 8 mei 2006 (a); Corr. Gent 26 september 2006 (a); Corr. Gent 6 november 2006; Corr. Dendermonde 8 december 2006; Corr. Gent 19 december 2006.

⁵⁰ Gent 27 oktober 2006; Gent 16 maart 2007 (a); Corr. Dendermonde 18 februari 2003; Corr. Dendermonde 27 mei 2003; Corr. Dendermonde 9 maart 2004; Corr. Dendermonde 28 juni 2004; Corr. Dendermonde 15 februari 2005; Corr. Gent 7 juni 2005; Corr. Dendermonde 25 oktober 2005; Corr. Dendermonde 13 februari 2006; Corr. Gent 26 juni 2006.

⁵¹ Corr. Gent 3 januari 2006.

⁵² Corr. Dendermonde 27 mei 2003; Corr. Dendermonde 15 februari 2005.

⁵³ Corr. Gent 2 mei 2006 (a); Corr. Gent 2 mei 2006 (c); Corr. Gent 14 november 2006 (a); Corr. Gent 14 november 2006 (b)

⁵⁴ Corr. Dendermonde 27 mei 2003; Corr. Gent 7 november 2005; Corr. Gent 2 mei 2006.

⁵⁵ Gent 15 april 2005; Corr. Gent 3 maart 2003.

⁵⁶ Corr. Dendermonde 25 oktober 2005; Corr. Gent 2 mei 2006 (d); Corr. Dendermonde 8 mei 2006 (a).

⁵⁷ Corr. Dendermonde 13 december 2004.

⁵⁸ DE NAUW & VANDEBOTERMET (1994), nr. 20 (“ernstige gevaarssituatie”); E. GOETHALS, “Hoe zwak is de schakel?”, *RW* 1991-92, (377) nr. 31 (“effectieve gevaarssituatie”).

⁵⁹ O.m. FAURE & VAN HEULE (2006), nr. 991.

toenmalige bevoegdheidsverdeling, waarover we het hogerop al hadden ⁶⁰. De achterliggende redenering hierbij was dat veiligheidsmaatregelen geen middel mochten worden om de bevoegdheidsverdeling uit te hollen. Niet alleen dienden de maatregelen daarom strikt wegens veiligheidsbedreigende inbreuken opgelegd te worden, beklemtoonden de auteurs, ook hun duurtijd moest naadloos bij deze logica aansluiten en zich dus afstemmen op de duurtijd van het veiligheidsprobleem ⁶¹. Ondanks de afzwakking van de vergrendeling van de federale bevoegdheid inzake strafrecht en strafprocesrecht bij de staatshervorming van 1993, blijft de geldende bevoegdheidsregeling het invoeren van nieuwe strafrechtelijke straffen door de decreetgever aan extra eisen onderwerpen ⁶². Om deze reden blijft het bevoegdheidsrechtelijke argument o.i. ook onder de huidige bevoegdheidsverdeling een extra reden voor een gebruik van de veiligheidsmaatregel dat zijn beveiligende zijnsaard strikt eerbiedigt.

Elementaire logica dicteert dat de strafrechter het bestaan van een veiligheidsprobleem moet beoordelen op het tijdstip waarop hij zijn beslissing neemt. Inbreuken die hij bewezen acht en waarvoor hij straffen oplegt, maar die geregulariseerd zijn op datum van het voorkomen van de zaak, kunnen geen veiligheidsmaatregel verantwoorden.

Een kanttekening die bij het voorgaande te plaatsen valt, betreft het verschil tussen een gevaar en een risico. De term ‘gevaar’ wordt gehanteerd voor een actueel veiligheidsprobleem. De term ‘risico’ verwijst naar een kans op een actueel veiligheidsprobleem. Het lijkt niet mogelijk te stellen dat de decreetgever van 1985 enkel gevaarsituaties heeft beoogt; als “*veiligheidsmaatregel*” kon dit exploitatieverbod o.i. ook toepassing vinden bij een reële kans op het ontstaan van een veiligheidsprobleem. Nu het milieuvergunningstelsel het leefmilieu beschermt met het oog op de bescherming van zowel de mens als het leefmilieu *an sich* ⁶³, omvatten de relevante probleemsituaties dus degene die een gevaar of een risico meebrachten voor de veiligheid van de mens, van het leefmilieu, of van de mens én het leefmilieu.

Omdat het bestaan van een veiligheidsprobleem een voorwaarde vormde voor een rechtsgeldige bevoegdheidsuitoefening, moesten uitspraken waarin een exploitatieverbod werd opgelegd het voorkomen van een dergelijk probleem formeel vaststellen.

21. Wegens de vereiste van een veiligheidsprobleem voor mens en/of leefmilieu, vermochten (vermogen) sommige inbreuken op de milieuvergunningwetgeving het in regel niet aanleiding te geven tot een exploitatieverbod. We denken aan de schending van louter ‘papieren’ normen, *grosso modo* degene die in de huidige milieuhandhavingwetgeving als milieu-inbreuken te boek staan ⁶⁴. Andere inbreuken, daarentegen, waren (zijn) uit hun aard bijzonder goed in staat om veiligheidsproblemen te veroorzaken. Aldus in het bijzonder de zogenaamde concrete gevaarzettingsdelicten, die typisch bestaan uit de schending van

⁶⁰ Hoger, randnr. 4.

Nadrukkelijk: E. GOETHALS, *ibid.*

⁶¹ DE NAUW & VANDEBOTERMET (1994), nr. 20 en E. GOETHALS, “Hoe zwak is de schakel?”, *RW* 1991-92, (377) nr. 31, beiden onder verwijzing naar VERSTRAETEN. Zie ook *infra*, randnrs. 40 – 44.

⁶² Art. 11 lid 2 BWHI, huidige redactie: “*Het eensluidend advies van de Ministerraad is vereist voor iedere beraadslaging in de Gemeenschaps- of Gewestregering over een voorontwerp van decreet waarin een straf is opgenomen (...) waarin Boek I van het Strafwetboek niet voorziet.*”

⁶³ Art. 3 Milieuvergunningdecreet.

⁶⁴ Zie Bijlage VII Milieuhandavingsbesluit.

vervuilingsverboden, emissienormen en immissienormen, in het bijzonder emissie- en immissieverboden en emissie- en immissiegrenswaarden⁶⁵.

Maar de strafrechter diende hoe dan ook in iedere zaak opnieuw het bestaan van een veiligheidsprobleem te onderzoeken.

Een vraag die in deze analyse aandacht behoeft, is de vraag of er mocht (mag) van worden uitgegaan dat iedere schending van de milieuvergunningplicht per definitie een veiligheidsprobleem stelt. De redenering achter deze zienswijze zou de volgende zijn. De exploitatie van alle ingedeelde vergunningplichtige activiteiten is in beginsel verboden wegens hun schadelijke en hinderlijke effecten op mens en leefmilieu. De vergunningplicht maakt het mogelijk om op dit verbod uitzonderingen te bekomen; de beoordeling van iedere vergunningsaanvraag gaat na of de exploitatie toelaatbaar is en, zo ja, mits naleving van welke vergunningsvoorwaarden. Waar de exploitatie is opgestart zonder die voorafgaande individuele beoordeling blijven de schadelijke en hinderlijke effecten op mens en leefmilieu in ieder geval onbeheerd bestaan. Een veiligheidsmaatregel is dan ook systematisch verantwoord bij schending van de vergunningplicht.

Indien het o.i. verdedigbaar is te stellen dat een schending van de vergunningplicht een vermoeden meebrengt van het bestaan van een veiligheidsprobleem voor mens en leefmilieu, blijft het o.i. noodzakelijk in ieder geval opnieuw na te gaan of zich inderdaad *de facto* een dergelijk probleem stelt op het tijdstip van het vellen van de uitspraak. De realiteit is meer genuanceerd dan de aangehaalde redenering erkent. Wie deze redenering aankleeft, moet logischerwijze, *a contrario*, ook aannemen dat schendingen van de meldingsplicht die voor klasse 3 – inrichtingen bestaat, in beginsel geen veiligheidsprobleem kunnen stellen. De decreetgever heeft immers iedere individuele beoordeling van de toelaatbaarheid van dergelijke inrichtingen overbodig geacht. En toch zijn er, naar ook hierna blijkt, schendingen van de meldingsplicht die een concreet en reëel veiligheidsprobleem stellen⁶⁶. Daarnaast mag niet vergeten worden dat het milieuvergunningstelsel, anders dan de exploitatievergunning georganiseerd door het ARAB 1946, met reglementair bepaalde exploitatievoorwaarden werkt. Het Milieuvergunningdecreet zelf en Vlarem II behelzen, samen genomen, een zeer omvangrijke reeks reglementair bepaalde algemene en sectorale exploitatievoorwaarden waartoe iedere exploitant gehouden is, vergund of niet. Uiteraard zijn deze voorwaarden erop gericht het hinderlijke karakter van de inrichtingen te voorkomen, beperken en beheersen. Het (min of meer) naleven van deze voorwaarden kan bijgevolg een verschil maken voor het al of niet bestaan van een veiligheidsprobleem voor mens en leefmilieu bij schending van de vergunningplicht. Een verantwoording van het exploitatieverbod louter door verwijzing naar het ontbreken van een vereiste vergunning, is o.i. dan ook ontoereikend. Ook bij schendingen van de milieuvergunningplicht moest (moet) de strafrechter *in concreto* nagaan of er op het tijdstip waarop hij over de zaak oordeelt een veiligheidsprobleem bestaat.

2.2. Rechtspraakbestand

22. De analyse van het rechtspraakbestand leidt tot het bilan dat de aandacht van de strafrechter voor het bestaan van een veiligheidsprobleem sterkere en zwakkere kanten vertoont. Positief is de vaststelling dat de afwijzing van de vordering tot een exploitatieverbod

⁶⁵ Zie C.M. BILLIET, “Milieurecht en handhavingstekort: de handhavingsnood in het licht van de te handhaven normen”, *TMR* 2007, 294 – 310, in het bijzonder de randnr. 9 en 12.

⁶⁶ *Infra*, nr. 24.

haast steeds gebeurde omwille van het feit dat er zich geen actueel veiligheidsprobleem meer stelde. Meestal lag de verklaring hiervoor in een regularisatie van de inbreuksituatie: de inbreuk die er was geweest, en waarvoor de betrokkene werd veroordeeld, was ongedaan gemaakt⁶⁷. Een enkele keer lag de reden in een staking van de exploitatie⁶⁸. In één zaak van het Hof van Beroep te Gent trok het openbaar ministerie zijn vordering tot exploitatieverbod in wegens het tussengekomen faillissement van de beklagde⁶⁹. Dit was waarschijnlijk ook het geval in een zaak van de correctionele rechtbank van Gent uit 2006⁷⁰.

23. De uitspraken van het rechtspraakbestand waarin wel een exploitatieverbod werd opgelegd, komen in doorsnee onvoldoende tegemoet aan de inhoudelijke en formele aspecten van de vereiste van een inbreuk die een veiligheidsprobleem stelt voor mens, leefmilieu, of beiden.

Het Hof van Beroep te Gent maakte in drie op vier arresten melding van het bestaan van een veiligheidsprobleem. In twee arresten stelt het Hof dat er gevaar bestaat voor het leefmilieu⁷¹. In het derde arrest maakt het Hof louter gewag van ‘veiligheidsredenen’⁷².

De correctionele rechtbank van Dendermonde besteedde werkelijk weinig aandacht aan de vereiste. In tweeëntwintig van de achtentwintig vonnissen wordt geen melding gemaakt van een actueel of reëel veiligheidsprobleem⁷³. Bij één van de zes vonnissen⁷⁴, die wel een

⁶⁷ Gent 16 maart 2007 (b), 34: “*De feitelijke situatie is inmiddels gewijzigd. (...), dat sedert het najaar van 2005 het bedrijf zich volledig geconformeerd heeft aan de opgelegde vergunningsvoorwaarden en de geldende milieuwetgeving*”; Corr. Dendermonde 24 maart 2003, 530: “*...dat weldra een nieuw asiel zou worden geopend...waardoor het asiel te Wetteren zich scrupuleus zou houden aan de norm van tien volwassen dieren. In die omstandigheden is er geen noodzaak om de gevorderde veiligheidsmaatregel op te leggen.*”; Corr. Gent 11 mei 2004: “*Gelet op de milieuvergunning voor de exploitatie van een inrichting, klasse 3, wordt geen exploitatieverbod opgelegd*”; Corr. Gent 28 juni 2005, 717: “*Vermits de beklagde thans over een milieuvergunning beschikt*”; Corr. Dendermonde 27 september 2005, 6: “*Nu voor de inrichtingen ... inmiddels de nodige vergunningen werden afgeleverd, terwijl wat de inrichting gelegen te ... de toestand duidelijk gesaneerd werd ...*”; Corr. Gent 21 februari 2006, 5: “*Nu uit nieuw onderzoek is gebleken dat de exploitatie thans volgens de regels verloopt, is er geen reden meer om nog een exploitatieverbod op te leggen*”; Corr. Dendermonde 19 april 2006, 5: “*gelet op de tussengekomen regularisatie van de toestand van het bedrijf is de vordering tot exploitatieverbod bij toepassing van artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet zonder voorwerp geworden.*”; Corr. Dendermonde 28 juni 2006, 4: “*blijkt dat de situatie thans geregulariseerd is*”; Corr. Gent 26 september 2006 (b), 6: “*In de loop van de zaak voor deze rechtbank werd voor de desbetreffende terreinen een milieuvergunning op proef voor een termijn van 1 jaar verkregen*”; Corr. Gent 10 oktober 2006, 7: “*Aangezien de beklagden zich op heden in regel stelden, is deze vordering op heden zonder voorwerp.*”; Corr. Gent 24 oktober 2006, 5: “*Ter terechtzitting van ...verklaarde het openbaar ministerie hier niet langens op aan te dringen gelet op de verwijdering van de voertuigen. De rechtbank stelt dan ook vast dat het in de dagvaarding gevorderde exploitatieverbod op heden zonder voorwerp is geworden.*”

⁶⁸ Corr. Gent 6 juni 2006, 4: “*Nu de activiteiten inmiddels gestaakt zijn, is er geen reden meer op een exploitatieverbod op te leggen.*”

⁶⁹ Gent 26 oktober 2006, 66.

⁷⁰ Corr. Gent 14 november 2006 (c).

⁷¹ Gent, 17 september 2004; Gent, 27 oktober 2006.

⁷² Gent, 16 maart 2007.

⁷³ Corr. Dendermonde 18 februari 2003 (a); Corr. Dendermonde 18 februari 2003 (b); Corr. Dendermonde 16 september 2003; Corr. Dendermonde 8 oktober 2003; Corr. Dendermonde 13 oktober 2003; Corr. Dendermonde 26 januari 2004; Corr. Dendermonde 10 maart 2004; Corr. Dendermonde 28 juni 2004; Corr. Dendermonde 6 oktober 2004; Corr. Dendermonde 13 december 2004; Corr. Dendermonde 16 februari 2005; Corr. Dendermonde 23 februari 2005; Corr. Dendermonde 8 juni 2005; Corr. Dendermonde 27 juni 2005; Corr. Dendermonde 26 oktober 2005; Corr. Dendermonde 2 november 2005; Corr. Dendermonde 30 november 2005 (a); Corr. Dendermonde 30 november 2005 (b); Corr. Dendermonde 13 februari 2006; Corr. Dendermonde 15 februari 2006; Corr. Dendermonde 8 mei 2006 (a); Corr. Dendermonde 8 december 2006. Acht van deze

pertinente beoordeling van het veiligheidsprobleem lijken door te voeren, kan de vraag worden gesteld of de rechter wel motiveert vanuit een *in concreto* beoordeling van het veiligheidsprobleem op het moment van de uitspraak. Het vonnis bepaalt namelijk: “*Deze veiligheidsmaatregel strekt ertoe de bedreiging voor de mens of het leefmilieu, die voortvloeit uit de exploitatie van hinderlijke inrichtingen, zonder daartoe over de vereiste vergunning te beschikken, weg te nemen. Deze dreiging bestaat zolang geen vergunning is verkregen...*”⁷⁵. De rechtbank lijkt er vanuit te gaan dat de dreiging voor mens of leefmilieu een logisch gevolg is van het ontbreken van de vereiste vergunning; het is onduidelijk wat dan juist het veiligheidsprobleem is op het moment van de beoordeling van de zaak zelf.

De correctionele rechtbank van Gent deed het beter: slechts zes van de achtentwintig vonnissen maken geen melding van het bestaan van een veiligheidsprobleem bij de oplegging van het exploitatieverbod⁷⁶.

24. Het rechtspraakbestand omvat zes zaken waar de enige inbreuk op de milieuvergunningswetgeving een schending van de meldingsplicht voor klasse 3 – inrichtingen (artikel 4 § 2 Milieuvergunningsdecreet) betreft (Tabel 2)⁷⁷. In alle zes deze zaken omvat de exploitatie uitsluitend klasse 3 – inrichtingen. Op het eerste gezicht lijkt het opleggen van een exploitatieverbod bij wege van veiligheidsmaatregel in deze context geen hout te snijden. Tenslotte heeft de decreetgever de klasse 3 – inrichtingen vrijgesteld van vergunningsplicht precies omdat het risico dat zij voor mens en leefmilieu stellen te gering is. Lectuur van de betrokken uitspraken leert echter dat ook deze inrichtingen een veiligheidsprobleem kunnen meebrengen. Een sprekend voorbeeld biedt het vonnis van de correctionele rechtbank van Gent van 3 januari 2006, waar het exploitatieverbod het gebruik betrof van drie mazouttanks zonder overvulbeveiliging. Bij het vullen ervan had overvulling plaatsgevonden, met alle vervuiling vandien. Het exploitatieverbod moest verdere accidentele lozingen tegengaan.⁷⁸

3. Procedurele bevoegdheidsvoorwaarde: een hoorplicht

vonnissen wijzen in de straftoemeting wel op de gevolgen van inbreuken op de milieuwetgeving, meer bepaald de schade of hinder die daaruit voortvloeit of kan voortvloeden voor mens en/of milieu, maar trekken dit niet door naar de oplegging van het exploitatieverbod. - Corr. Dendermonde 18 februari 2003 (a); Corr. Dendermonde 28 juni 2004; Corr. Dendermonde 6 oktober 2004; Corr. Dendermonde 13 december 2004; Corr. Dendermonde 16 februari 2005; Corr. Dendermonde 26 oktober 2005; Corr. Dendermonde 2 november 2005; Corr. Dendermonde 8 mei 2006 (a).

⁷⁴ Corr. Dendermonde 27 mei 2003; Corr. Dendermonde 9 maart 2004; Corr. Dendermonde 22 december 2004; Corr. Dendermonde 15 februari 2005; Corr. Dendermonde 25 oktober 2005; Corr. Dendermonde 8 mei 2006 (b).

⁷⁵ Corr. Dendermonde 15 februari 2005, 82.

⁷⁶ Corr. Gent 7 juni 2005; Corr. Gent 27 september 2005; Corr. Gent 3 januari 2006; Corr. Gent 25 april 2006; Corr. Gent 14 november 2006 (a); Corr. Gent 14 november 2006 (b). In twee van deze zes vonnissen wordt bij de strafmaat wel gesproken over de schadelijke effecten van lawaai en geluidshinder, maar deze effecten worden er niet gelinkt aan de oplegging van het exploitatieverbod als dusdanig. – Corr. Gent 14 november 2006 (a) en Corr. Gent 14 november 2006 (b).

⁷⁷ Gent 16 maart 2007 (a); Corr. Gent 7 juni 2005; Corr. Gent 25 oktober 2005; Corr. Dendermonde 30 november 2005 (a); Corr. Gent 3 januari 2006; Corr. Gent 25 april 2006.

⁷⁸ Corr. Gent 3 januari 2006: “*Bij gebrek aan melding en nu er evenmin enige maatregel tegen accidentele lozingen werd genomen, vordert het OM overeenkomstig artikel 39 §2 MVD terecht een exploitatieverbod en een dwangsom van 10 euro per dag.*”.

3.1. Theorie

25. Uit de bewoordingen van artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet blijkt dat de rechter slechts een exploitatieverbod kan opleggen “*na de partijen gehoord te hebben*”. Het ontwerp van Milieuvergunningsdecreet voorzag aanvankelijk niet in een hoorplicht. De verplichting werd op advies van de Raad van State, afdeling Wetgeving, ingevoegd. De Raad stelde: “*Het staat de decreetgever vrij die maatregel (exploitatieverbod) als administratieve of als veiligheidsmaatregel in te voeren. In het voorontwerp gebeurt dit trouwens in de gevallen geregeld in artikel 29. Doet de decreetgever dat ook buiten die gevallen, dan is het ten zeerste gewenst in een behoorlijke procedureregeling te voorzien, waarin inzonderheid aandacht wordt besteed aan de rechten van verdediging*”⁷⁹. De bezorgdheid van de Raad valt wellicht goeddeels te verklaren door de toenmalige onmogelijkheid om rechtspersonen voor de strafrechter te brengen⁸⁰: het bedrijf dat door de maatregel zou worden getroffen, zou in regel aan een rechtspersoon toebehoren die onmogelijk als beklagde kon worden gedagvaard.

26. Welke zijn de te horen “partijen” en wat precies is “horen”?

De partijen in het strafproces zijn de beklagde(n), het openbaar ministerie en, in voorkomend geval, voor wat de burgerlijke belangen betreft, de burgerlijke partij(en) en de burgerlijk aansprakelijke partij(en). Derden horen er in beginsel niet thuis maar de rechtspraak aanvaardt dat ze in het strafproces kunnen tussenkomen wanneer de wet aan de strafrechter toelaat om, tezelfdertijd met de beslissing over de strafvordering lastens de beklagde, een sanctie of maatregel uit te spreken die hun vermogen treft.⁸¹ De mogelijkheid tot tussenkomst vertoont ook relevantie voor de praktijk na de inwerkingtreding van de wet op de strafrechtelijke aansprakelijkheid van de rechtspersoon. Het blijft denkbaar dat het exploitatieverbod een bedrijf zou treffen dat toebehoort aan een persoon -- rechtspersoon of natuurlijke persoon – die niet in de zaak terecht staat. In dergelijke gevallen zou het openbaar ministerie deze derde, tussenkomende partij, op de hoogte moeten stellen van de procedure⁸².

De vraag welke nu de partijen zijn die de strafrechter moet horen vooraleer hij een exploitatieverbod *ex* artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet kan opleggen, kan worden beantwoord vanuit een letterlijke en een functionele lezing van de wet. In een letterlijke lezing van de wet leidt de vaststelling dat de decreetgever het heeft over “*de partijen*”, zonder onderscheid, tot de slotsom dat alle procespartijen die betrokken zijn bij de maatregel gehoord moeten worden, met inbegrip van het openbaar ministerie en, in voorkomend geval, burgerlijke partij(en), burgerlijke aansprakelijke partij(en) en tussenkomende partij(en). Indien we uitgaan van het doel van het horen, dat luidens de parlementaire voorbereiding gericht was op een adequate bescherming van de personen lastens wie de maatregel zou worden getroffen, omvatten de te horen partijen de betrokken beklagde of beklagden en een eventueel burgerlijk aansprakelijke partij of derde-eigenaar die in de zaak moet tussenkomen⁸³. O.i. verdient de brede invulling van de hoorplicht, die niet alleen de partijen die de last van de maatregel concreet te dragen zouden krijgen maar ook de overige betrokken partijen

⁷⁹ Adv. RvS L.16.812/1 bij het ontwerp van decreet betreffende de milieuvergunning, *Parl. St.* VI. Raad 1984-1985, nr. 291/1, 28.

⁸⁰ In dezelfde zin: DE NAUW & VANDEBOTERMET (1994), nr. 21.

⁸¹ O.m. VAN DEN WYNGAERT (2009), 598 – 599.

⁸² DE NAUW & VANDEBOTERMET (1994), nr. 21.

⁸³ Voor deze interpretatie, zie bv.: Corr. Gent 5 december 1991, *TMR* 1992 (101) 104; Corr. Gent 13 januari 1994, *TMR* 1994 (426) 427 (met burgerlijk aansprakelijke partij).

meeneemt, de voorkeur. De maatregel is zwaarwichtig en omvat een aantal praktische modaliteiten, zoals de afbakening van zijn voorwerp en de bepaling van zijn tijdsduur (*dies a quo* en *ad quem*)⁸⁴. Door zich zo volledig mogelijk te informeren, maakt de strafrechter de beste kans op een evenwichtig en pertinent oordeel.

In de rechtsleer of de rechtspraak vinden we niet terug wat onder “horen” precies te verstaan valt.

Voor wat de betrokken beklaagden betreft, sleutelfiguren in de oplegging van de maatregel, moet alleszins worden aangenomen dat de verplichting tot horen niet gelijk te schakelen valt met een verplichting tot lijfelijk horen. Ook de bestraffing zelf kan bij verstek worden opgelegd. Het zou absurd zijn, mocht de verplichting tot horen meebrengen dat wie verstek laat gaan geen exploitatieverbod opgelegd kan krijgen.

Wat de verplichting tot horen wel inhoudt, kan o.i. worden belicht vanuit het bestuursrecht. De bestuursrechtelijke hoorplicht, die geldt telkens tegen iemand een ernstige maatregel kan worden genomen die gebaseerd is op een gegeven dat hem als een tekortkoming wordt aangerekend -- bv. een bestuursrechtelijk exploitatieverbod in antwoord op een wetsschending -- is uitgebreid omschreven in rechtspraak en doctrine. De Raad van State beklemtoont de eis van een nuttige kans om voor het eigen standpunt op te komen: vooraleer enige beslissing wordt genomen, moeten zowel de voorgenomen maatregel als zijn feitelijke en juridische grondslagen aan de betrokkene zijn meegedeeld, met een uitnodiging om het eigen standpunt naar voren te brengen en het toekennen van een redelijke termijn om dit voor te bereiden en zijn dossier in te zien. Lijfelijk horen is hoegenaamd niet nodig; het geven van de nuttige kans om met kennis van zaken het eigen standpunt naar voren te brengen, vormt de kern van de verplichting. Een nuttige kans tot schriftelijke toelichting van het eigen standpunt, voldoet ook aan de hoorplicht. De naleving van de verplichting vormt een substantiële vormvereiste. In de formele motivering van de besluiten moet worden vermeld dat de verplichting werd nageleefd.⁸⁵

Wanneer we deze basisregels naar het strafprocesrecht overbrengen, zou het voor de naleving van de verplichting tot horen essentieel zijn: dat (1) in de dagvaarding van elke beklagde lastens wie een exploitatieverbod mogelijk is systematisch op deze mogelijkheid zou worden gewezen én dat (2) het vonnis of arrest in de zaak systematisch gewag zou maken van die vermelding in de dagvaarding. Het staat ons hierbij voor dat de verplichting de partijen te horen een beperking inhoudt t.a.v. de mogelijkheid om de veiligheidsmaatregel op te leggen aan beklaagden die verstek laten gaan: zo de betrokkene niet mede werd gedagvaard om bij wijze van veiligheidsmaatregel een exploitatieverbod op grond van artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet opgelegd te krijgen, kan de maatregel o.i. niet worden opgelegd, noch op vordering van het openbaar ministerie, noch ambtshalve door de zetel.

27. De decreetgever heeft geen sanctie bepaald voor het niet naleven van de hoorplicht. Zo is met name niet bepaald dat de verplichting op straffe van nietigheid geldt. Dit belet niet dat de naleving van deze procedurele vereiste een voorwaarde vormde voor een wettige toepassing van artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet. De naleving van de vereiste diende dan ook uitdrukkelijk te blijken in iedere uitspraak waarbij de veiligheidsmaatregel werd opgelegd.

⁸⁴ Zie ook *infra*, randnrs. 37 – 39 en 40 – 44.

⁸⁵ O.m. I. OPDEBEEK, “De hoorplicht” in I. OPDEBEEK en M. VAN DAMME (eds.), *Beginselen van behoorlijk bestuur*, Brugge, die Keure, 2006, 235 – 278. Zie ook, gericht op bestuurlijke sanctionering van milieurecht, BILLIET (2008), nrs. 214 – 216.

3.2. Rechtspraakbestand

28. Lectuur van het rechtspraakbestand leert ons dat rechters onvoldoende zorgvuldig omgaan met de hoorplicht. Wanneer in een vonnis of arrest toepassing wordt gemaakt van artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet, wordt vaker niet dan wel melding gemaakt van het horen van de partijen. Dit was meer bepaald het geval in twee op de drie vonnissen en arresten uit het bestand ... Dit stilzwijgen kan maar twee verklaringen kennen: ofwel zijn de partijen gehoord over de oplegging van de veiligheidsmaatregel maar werd een vermelding hiervan veronachtzaamd, ofwel zijn de partijen er niet over gehoord. Beiden hypotheses behelzen een wettigheidsprobleem.

29. Wanneer wel melding wordt gemaakt van de hoorplicht, blijkt de onderzochte rechtspraak nu eens “de partijen”⁸⁶ te horen, dan weer louter “de beklaagden”⁸⁷. Een vonnis van de correctionele rechtbank te Gent biedt een mooie toepassing van de interpretatie dat “de partijen”, ingevuld naar de beklaagden toe, enkel deze beklaagden omvat aan wie men het exploitatieverbod wil opleggen. In de zaak stonden vier beklaagden terecht, waaronder drie natuurlijke personen en één rechtspersoon. Ze werden allen veroordeeld wegens inbreuken op het Milieuvergunningsdecreet. Enkel de eerste beklaagde, een natuurlijke persoon, werd mede gedagvaard om in toepassing van artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet bij wijze van veiligheidsmaatregel een exploitatieverbod te horen uitspreken. Het openbaar ministerie vorderde effectief een exploitatieverbod ten aanzien van deze ene beklaagde. En het vonnis, een vonnis gewezen op tegenspraak, vermeldt mooi dat hij, en hij alleen, omtrent de oplegging van de maatregel werd gehoord.⁸⁸

Twee verstekvonnissen van de correctionele rechtbank van Dendermonde wijzen op het bestaan van enige onzekerheid over de strekking van de verplichting tot horen: lijfelijk horen of niet. In beide zaken stond slechts één beklaagde terecht. Elk van beide vonnissen vermeldt dat de betrokkene gedagvaard was om zich in toepassing van artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet bij wijze van veiligheidsmaatregel een exploitatieverbod te horen opleggen. De beklaagden waren er dus kennelijk van op de hoogte dat de tenlasteleggingen tot een exploitatieverbod konden leiden. Beide verstekvonnissen vermelden echter uitdrukkelijk dat de beklaagde niet is gehoord omwille van verstek.⁸⁹ Uit een paar andere verstekvonnissen, van de Gentse correctionele rechtbank, spreekt dan weer een invulling van de hoorplicht die aansluit bij de theoretische analyse die wij voorstaan: dat het bieden van de kans om op nuttige wijze voor het eigen standpunt op te komen tegemoet komt aan de hoorplicht. In een vonnis van mei 2006 werd het exploitatieverbod opgelegd aan drie beklaagden. Alle drie werden ze gedagvaard om het exploitatieverbod te horen uitspreken. De eerste en tweede beklaagde verschenen niet ter terechtzitting en werden er ook niet

⁸⁶ Enkel de correctionele rechtbank te Gent lijkt deze formulering te gebruiken: Corr. Gent 3 mei 2004; Corr. Gent 11 mei 2004; Corr. Gent 5 april 2005; Corr. Gent 2 mei 2006 (a); Corr. Gent 2 mei 2006 (b); Corr. Gent 2 mei 2006 (c); Corr. Gent 2 mei 2006 (d); Corr. Gent 26 juni 2006 (a); Corr. Gent 26 september 2006 (a); Corr. Gent 19 december 2006.

⁸⁷ Corr. Gent 3 november 2003; Corr. Dendermonde 26 januari 2004; Corr. Gent 7 november 2005; Corr. Gent 26 juni 2006 (b).

⁸⁸ Corr. Gent 8 mei 2006.

⁸⁹ Corr. Dendermonde 13 oktober 2003; Corr. Dendermonde 10 maart 2004. Eerst vermeld vonnis formuleert dit als volgt: “De beklaagde kon omtrent het opleggen van deze veiligheidsmaatregel niet worden gehoord aangezien hij niet is verschenen.” Het tweede vonnis stelt: “De beklaagde kon gelet op het verstek niet worden gehoord omtrent de gevorderde veiligheidsmaatregel”.

vertegenwoordigd. Voor de derde beklagde, een rechtspersoon, verscheen de lasthebber ad hoc. Het vonnis vermeldt dat “de partijen” werden gehoord ⁹⁰. Zo ook in een ander Gents vonnis, van september 2006. Hier stond slechts één beklagde terecht. Ook deze werd gedagvaard m.b.t. de eventuele oplegging van het exploitatieverbod. De beklagde verscheen niet op de terechtzitting maar het vonnis vermeldt dat “de partijen” gehoord werden. ⁹¹

Van alle uitspraken waarin een exploitatieverbod werd opgelegd, maakt slechts één op de drie melding van het gegeven dat de dagvaarding van de betrokken beklagde(n) uitdrukkelijk op de mogelijkheid van een exploitatieverbod wees (“*Tevens gedagvaard om bij wijze van veiligheidsmaatregel het verbod te horen uitspreken om de inrichting die aan de oorsprong van de inbreuk ligt te exploiteren gedurende de termijn te bepalen door de rechter*”).

De vermelding is wel gebruikelijk in verstekuitspraken: veertien van de zestien ⁹² verstekuitspraken vermelden dat de betrokkene werd gedagvaard “*om bij wijze van veiligheidsmaatregel het verbod te horen uitspreken ...*”. De twee verstekuitspraken waar een dergelijke vermelding ontbreekt ⁹³, stellen, voortbouwend op onze analyse van de verplichting tot horen, een wettigheidsprobleem.

B. Artikel 16.6.5 Decreet 1995 Algemene bepalingen milieubeleid

30. De bevoegdheidsvoorwaarden voor toepassing van artikel 16.6.5 Decreet 1995 Algemene bepalingen milieubeleid zijn erg gelijklopend met, maar niet identiek aan, deze voor toepassing van artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet. Het grote verschil ligt in de omvang van de verzameling wetsschendingen die, onder omstandigheden, een veiligheidsmaatregel kunnen verantwoorden. Daar waar de voorbeeldbepaling, artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet, enkel schendingen van de milieuvergunningswetgeving in aanmerking nam, is dit thans het geval voor “*milieumisdrijven*” in het algemeen, een begrip dat, de milieu-inbreuken uitgezonderd, alle schendingen omvat van een reeks wetten, decreten, Europese verordeningen en hun uitvoeringsbepalingen in het domein van het milieuhygiënerecht en het natuurbeschermingsrecht: Boswetboek 1854, Jachtwet 1882, Wet 1954 Riviervisserij, Wet 1964 Luchtverontreiniging, Oppervlaktewaterenwet 1971, Natuurbehoudswet 1973, Wet 1977 Grondwaterwinning, Afvalstoffendecreet 1981, CITES-wet 1981, Grondwaterdecreet 1984, Milieuvergunningsdecreet 1985, Bosdecreet 1990, Jachtdecreet 1991, Verordening (EEG) nr. 3254/91 Wildklem en andere inhumane vangmethoden, Natuurdecreet 1997, CITES-verordening (EG) nr. 338/97, Verordening (EG) nr. 1774/2002 Gezondheidsvoorschriften dierlijke bijproducten, Decreet 2003 Oppervlaktedelfstoffen, Verordening (EG) nr. 850/2004 Persistente organische stoffen, Verordening (EG) nr. 166/2005 Register verontreinigende stoffen, Bodemdecreet 2006, Mestdecreet 2006, Verordening (EG) nr. 842/2006 Gefluoreerde broeikasgassen, Afvalverordening (EG) nr. 1013/2006, REACH-verordening (EG) nr. 1907/2006, Verordening (EG) 1418/2007 Uitvoer bepaalde afvalstoffen, Decreet 2009 Diepe ondergrond en Ozonverordening (EG)1005/2009 ⁹⁴. Dit erg ruime toepassingspotentieel sluit niet uit dat,

⁹⁰ Corr. Gent 2 mei 2006 (d).

⁹¹ Corr. Gent 26 september 2006 (a).

⁹² Zie hoger, randnr. 6.

⁹³ Corr. Gent 20 mei 2003; Corr. Gent 2 mei 2006 (b).

⁹⁴ Voor nadere details en preciseringen, zie o.m. L. LAVRYSEN, “Het toepassingsgebied van Titel XVI DABM en het handhavingsbeleid”, in L. LAVRYSEN (ed.), *Het milieuhandhavingsdecreet in de praktijk. Een jaar nieuwe milieuhandhavingspraktijk onder de loep*, Brugge, die Keure, 2010, (1) 3 – 6.

zoals voorheen, in de concrete dossiers een verstrengeling met nog andere wetsschendingen mogelijk blijft, bv. in het domein van het ruimtelijke ordeningsrecht.

31. Zoals voorheen, dient de wetsschending een veiligheidsprobleem te stellen, wat zowel een gevaar als een risico op een gevaar kan inhouden. Het veiligheidsprobleem -- veiligheidsgevaar of -risico -- dient te bestaan wanneer de veiligheidsmaatregel wordt opgelegd; is het dan reeds definitief opgelost, kan de oplegging niet rechtsgeldig gebeuren. Of het probleem bestaat, is een vraag die de strafrechter niet automatisch vanuit het loutere feit van een wetsschending of een vermoeden kan beantwoorden; hij dient de vraag *in concreto* te beoordelen.

Ook het voorafgaand horen van de partijen blijft vereist voor een wettig exploitatieverbod. Analyse van artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet en zijn praktijkwerking leert dat voor een optimale eerbiediging van de hoorplicht de afspraken tussen het openbaar ministerie en de zetel, die toch reeds aangewezen zijn met het oog op de oplegging van een dwangsom⁹⁵, best ook zouden inhouden dat de verdachten, telkens dit enigszins nuttig lijkt, stelselmatig mede zouden worden gedagvaard om zich de veiligheidsmaatregel te horen opleggen. Niet alleen dienen de vonnissen en arresten waarbij een exploitatieverbod wordt opgelegd voorts systematisch melding te maken van het feit dat “de partijen” gehoord zijn. Tevens zou het bijzonder aangewezen zijn om, telkens er werd gedagvaard met het oog op de oplegging van een exploitatieverbod, zulks routinematig in de uitspraak te vermelden. In het geval van een exploitatieverbod opgelegd bij verstek, zijn een dergelijke dagvaarding en de vermelding ervan, zoals hogerop betoogd, o.i. noodzakelijk voor de wettigheid van de beslissing. Welke de te horen “partijen” zijn, wordt o.i. best ingevuld vanuit de finaliteit van de hoorplicht, die rechtsbescherming maar ook zorgvuldige besluitvorming dient. Zo met name wordt de hoorplicht best niet beperkt tot de beklagde(n) lastens wie de maatregel wordt overwogen, maar ook de vorderende partij(en) -- openbaar ministerie en/of burgerlijke partij(en) -- en eventuele overige betrokken partij(en), bv. een burgerlijk aansprakelijke partij.

V. Facultatieve bevoegdheidsuitoefening

A. Artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet

1. Theorie

32. Eens aan de verschillende bevoegdheidsvoorwaarden is voldaan, “kan” de rechter een exploitatieverbod opleggen. De bevoegdheidsuitoefening is facultatief. M.a.w.: ook wanneer minstens één inbreuk op het milieuvergunningsstelsel naar behoren is vastgesteld, er zich hierdoor een actueel veiligheidsprobleem stelt, en de partijen zijn gehoord over een eventueel exploitatieverbod, moet de rechter het exploitatieverbod niet uitspreken. De keuze van de decreetgever voor een facultatieve bevoegdheidsuitoefening brengt mee dat de rechter in ieder

Voor het onderscheid tussen milieu-inbreuken en milieumisdrijven: o.m. *ibid.*, (3) 8 – 9.

⁹⁵ Hoger, randnrs. 9 en 10 en *infra*, randnr. 45 e.v.

dossier opnieuw tot een afweging moet overgaan waarin, uiteraard, het te beschermen algemeen belang, de veiligheid van mens en milieu, centraal staat. Hier bestaat ruimte voor een opportuiniteitsoordeel en beleidsvoering.

2. Rechtspraakbestand

33. Een enkele uitzondering terzijde gelaten⁹⁶, blijkt er in de rechtspraak geen verwarring te bestaan omtrent het facultatieve karakter van de bevoegdheidsuitoefening en de belangenweging waartoe dit noopt. Een vonnis van de correctionele rechtbank van Gent van 19 december 2006 biedt een mooi voorbeeld van een concrete belangenafweging. De rechter staaft *in casu* zijn beslissing tot oplegging van het exploitatieverbod door een verwijzing naar het ontbreken van een geldige milieuvergunning en de vastberaden houding van de beklaagde in het overtreden van de wet, om te concluderen dat het verder exploiteren van de betreffende activiteit onherstelbare schade zou berokkenen.⁹⁷ Een ander vonnis wijst expliciet op de doorgevoerde belangenafweging: “...de rechtbank (heeft) de afweging gemaakt tussen de maatschappelijke behoefte op cultureel vlak welke door de beklaagden wordt ingevuld en waaraan blijkbaar een grote nood bestaat gelet op het kennelijke succes van hun activiteiten enerzijds en de ernst van de inbreuken en de impact op mens en milieu anderzijds.”⁹⁸.

In slechts één zaak kon het verbod worden opgelegd maar werd de desbetreffende vordering afgewezen wegens de verregaande impact van de maatregel op de exploitant⁹⁹.

34. In bijna alle vonnissen en arresten motiveert de strafrechter de oplegging van een exploitatieverbod.¹⁰⁰ De motivering leert ons welke elementen hij bij zijn keuze betreft. Vooral de correctionele rechtbank van Gent neemt bijna steeds de moeite om een pertinente beoordeling *in concreto* door te voeren. Overwegingen zoals schade, hinder en bedreiging voor mens en leefmilieu, volksgezondheid, geur- en geluidshinder, en andere spelen er bijna steevast een rol in de formele motivering.

1/ In de helft van de betrokken vonnissen en arresten motiveert de rechter de oplegging van het exploitatieverbod mede vanuit een bezorgdheid voor mens en leefmilieu. Dergelijke overwegingen raken aan de kern van de zaak.

2/ De meest interessante bevinding waartoe de analyse van de motiveringen leidt, betreft het gewicht dat de houding van de beklaagde in de schaal legt. De strafrechter verwijst vaak naar de houding van de beklaagde ter rechtvaardiging van de oplegging van het verbod: in bijna

⁹⁶ Corr. Dendermonde 8 oktober 2003, nr.4: “Met betrekking tot de door het openbaar ministerie gevorderde veiligheidsmaatregel dient te worden opgemerkt dat, wanneer aan de toepassingsvoorwaarden ervan is voldaan, de rechter verplicht is in het kader van artikel 39 § 2 Milieuvergunningensdecreet een exploitatieverbod uit te spreken voor de inrichtingen die aan de oorzaak van de inbreuk liggen”.

⁹⁷ Corr. Gent 19 december 2006, 14.

⁹⁸ Corr. Gent 30 december 2003, (110) 111.

⁹⁹ Corr. Dendermonde 25 juni 2003, 9: “Gelet op de verregaande impact van een dergelijke maatregel wil de rechtbank de beklaagde echter nog een kans geven door dit exploitatieverbod thans nog niet op te leggen”.

¹⁰⁰ Slechts in een handvol zaken vinden we geen motivering voor de oplegging van het exploitatieverbod terug: Corr. Dendermonde 16 februari 2005; Corr. Dendermonde 26 oktober 2005; Corr. Dendermonde 2 november 2005; Corr. Dendermonde 30 november 2005 (a); Corr. Dendermonde 30 november 2005 (b); Corr. Dendermonde 8 mei 2006 (a).

één op zes zaken steunt zijn motivering mede op de kwaadwillige vastberadenheid van de beklagde in het overtreden van de wet. Omgekeerd, blijkt de houding van de beklagde ook mildheid te kunnen motiveren.

In een zaak die in 2006 voorkwam voor de correctionele rechtbank van Dendermonde, vroeg de beklagde het exploitatieverbod niet op te leggen daar hij reeds diverse knelpunten (verwijderen dieren, verwijderen mazouttanken) had opgelost maar enkel nog geen milieuvergunningsaanvraag indiende. De rechtbank stelde vast dat er inderdaad inspanningen tot herstel waren geleverd, maar niet voldoende. *In casu* werd toch een exploitatieverbod opgelegd maar hieraan werd een termijn van 1 jaar gekoppeld vooraleer het verbod inging, teneinde tegemoet te komen aan de reeds gedane inspanningen door de beklagde en hem de mogelijkheid te bieden zich professioneel te laten bijstaan om zijn bedrijf milieutechnisch te regulariseren.¹⁰¹

Noteer dat loutere goede voornemens niet volstaan. In een ander zaak waarover de zelfde correctionele rechtbank te oordelen kreeg, vroeg de beklagde om twee jaar uitstel m.b.t. de oplegging van een exploitatieverbod teneinde zich in regel te kunnen stellen. De rechtbank ging niet in op dit verzoek. Er werd een definitief verbod opgelegd aangezien elke verdere exploitatie strijdig zou zijn met de actuele regelgeving.¹⁰²

Dit element is uiteraard pertinent. Een beklagde die laat blijken de illegale toestand stug te willen voortzetten, is een ticket op een verder durend veiligheidsprobleem¹⁰³.

Wat anders zijn de economische belangen van de beklagde, die sporadisch ook in beeld komen.

In één vonnis van de correctionele rechtbank van Dendermonde, vroeg de verdediging uitdrukkelijk bij het opleggen van een eventueel exploitatieverbod de autoverkoop te ontzien, daar dit voor de beklagde een belangrijke bron van inkomsten betrof. De rechtbank ging niet op dit verzoek in gezien de intentie van de beklagde om toch nog deels de illegale activiteit voort te zetten en het feit dat daar duidelijk risico's voor het milieu kunnen uit voortvloeien.¹⁰⁴

3/ Maar we stellen ook vast dat de rechter zijn keuze voor de oplegging van een exploitatieverbod in een aantal zaken motiveert vanuit een loutere vaststelling dat de beklagde niet over een geldige milieuvergunning beschikt.¹⁰⁵ De rechter focust hierbij op de inbreuk *in se*. Zoals hogerop aangegeven¹⁰⁶, achten we een dergelijke afweging ontoereikend.

35. We merken op dat de correctionele rechter te Gent in een aantal vonnissen expliciet kritiek geeft op het niet handelen of nalaten te handelen van het bestuur m.b.t. de wederrechtelijke exploitatie van de hinderlijke inrichting. In deze vonnissen wordt het volgende gesteld: *“De rechtbank stelt vast dat de administratieve overheid, ondanks dat zij op de hoogte is van de wederrechtelijke exploitatie, verder laat betijen en geen gebruik maakt van haar bevoegdheden om een einde te maken aan een wederrechtelijke toestand en misdrijf. Dergelijke houding is gevaarlijk voor de geloofwaardigheid van de rechtstaat en het geloof van de burger in de instellingen”*.¹⁰⁷ In één zaak voegt de rechter hieraan toe dat *“naar*

¹⁰¹ Corr. Dendermonde 8 december 2006, 4 – 5.

¹⁰² Corr. Dendermonde 26 januari 2004.

¹⁰³ Eens men er op let, blijkt dit motief ook erg duidelijk in reeds gepubliceerde rechtspraak. Voor mooie toepassingsgevallen, zie bv.: Gent 22 januari 1998, *TMR* 1999 (310) 311; Corr. Gent 23 januari 2007, *TMR* 2007 (254) 258; Corr. Gent 20 maart 2007, *TMR* 2007 (349) 355.

¹⁰⁴ Corr. Dendermonde 9 maart 2004, nr. 4.

¹⁰⁵ Corr. Dendermonde 13 december 2004; Corr. Gent 14 november 2006 (a); Corr. Gent 14 november 2006 (b). Corr. Dendermonde 8 december 2006.

¹⁰⁶ Hoger, randnrs. 20 – 21 e.v.

¹⁰⁷ Corr. Gent 5 april 2005; Corr. Gent 26 juni 2006 (a); Corr. Gent 14 november 2006 (a); Corr. Gent 14 november 2006 (b).

het oordeel van de rechter de gemeenschap beter gebaat is met een degelijke handhaving dan met bemiddeling en coaching van als misdrijven omschreven feiten”.¹⁰⁸

In een ander vonnis van de correctionele rechtbank te Gent waar het exploitatieverbod een schending van artikel 22 lid 2 Milieuvergunningsdecreet sanctioneert, het al aangehaalde dossier van een mestkuikenbedrijf met zware geurhinder, stelt de rechter expliciet de vraag naar de verantwoordelijkheid van de vergunningverlenende overheid: “*Het feit dat een dergelijke inrichting, gelegen op slechts tientallen meters van woningen vergund werd, doet vragen rijzen naar de verantwoordelijkheid van de vergunningverlenende overheid, in het bijzonder in het licht van artikel 23 GW.*”

In de rechtspraak van de correctionele rechtbank te Dendermonde valt geen analoge kritiek te bespeuren.

B. Artikel 16.6.5 Decreet 1995 Algemene bepalingen milieubeleid

36. Uit de bewoordingen van artikel 16.6.5 Decreet 1995 Algemene bepalingen milieubeleid blijkt dat ook deze bevoegdheid een facultatieve uitoefening kent: ook al zijn de voorwaarden voor bevoegdheidsuitoefening vervuld, moet de rechter het exploitatieverbod niet uitspreken. Aan het opleggen van een exploitatieverbod dient ook hier in elke zaak opnieuw een belangenafweging vooraf te gaan. Het is bijgevolg niet voldoende dat er een milieumisdrijf wordt vastgesteld om het verbod op te leggen.

Artikel 1.2.1 Decreet 1995 Algemene bepalingen milieubeleid verschaft meer informatie over het algemeen belang dat centraal staat in het door te voeren opportuniteitsoordeel. Meer dan het Milieuvergunningsdecreet legt dit decreet de klemtoon op een duurzaam beheer van het leefmilieu, met de bescherming van mens en leefmilieu tegen verontreiniging als deelaspect. Bij het doorvoeren van een opportuniteitsoordeel kan de strafrechter voorts zeker inspiratie zoeken bij de gevestigde rechtspraak *ex* artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet die belang hecht aan de houding en ingesteldheid van de beklagde. Dit element is pertinent. Een onwillige beklagde vormt een ticket op een verder durend veiligheidsprobleem.

VI. De maatregel *an sich*

A. Artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet

1. Het voorwerp van de maatregel

1.1. Theorie

¹⁰⁸ Corr. Gent 26 juni 2006 (a).

37. Het voorwerp van het exploitatieverbod zijn, naar blijkt uit artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet, “*de inrichtingen, die aan de oorsprong van de inbreuk liggen*”. Artikel 2, 1° Milieuvergunningsdecreet omschrijft het begrip ‘inrichting’ als: “*Fabrieken, werkplaatsen, opslagplaatsen, machines, installaties, toestellen en handelingen die op een door de Vlaamse regering op te stellen lijst voorkomen*”. Het begrip omvat dus uitsluitend ingedeelde inrichtingen. Doordat het voorwerp van het exploitatieverbod beperkt is tot de ingedeelde inrichtingen die aan de oorsprong van de inbreuk liggen, brengt de maatregel niet noodzakelijk een bedrijfssluiting mee. In een café met dansgelegenheid, bv., kan het verbod enkel de ingedeelde dansgelegenheid treffen. Indien de café-ruimte en de dansgelegenheid, goed te scheiden vallen, kan de loutere café-activiteit perfect legaal verder lopen na oplegging van het verbod. In een veehouderij met vier stallen, waarvan er slechts één niet over de nodige milieuvergunning beschikt, kan een exploitatieverbod wegens schending van de vergunningsplicht enkel die ene onvergunde stal treffen. Aan de landbouwactiviteiten in de overige drie vergunde stallen kan niet geraakt worden.¹⁰⁹

1.2. Rechtspraakbestand

38. Wanneer we het rechtspraakbestand doornemen, treft het dat bepaalde ingedeelde inrichtingen meer dan andere het voorwerp vormen van een exploitatieverbod. In bijna de helft van de zaken uit het rechtspraakbestand werd het verbod opgelegd omwille van het illegaal exploiteren van een opslagplaats voor afvalstoffen¹¹⁰. Daarnaast werden vooral (1) dansgelegenheden (o.a. feest- en fuifzalen, danscafés)¹¹¹, (2) opslagplaatsen voor vloeistoffen en brandstofverdeelininstallaties voor motorvoertuigen¹¹² en (3) garages, stallingen en werkplaatsen voor motorvoertuigen en carrosseriewerkzaamheden¹¹³ door de veiligheidsmaatregel getroffen. Een laatste herkenbare cluster exploitatieverboden heeft betrekking op inrichtingen voor het houden van dieren¹¹⁴.

In één van deze zaken kreeg een landbouwster een exploitatieverbod wegens de te grote geurbelasting van het mestkuiken-bedrijf voor mens (omwonenden) en milieu.¹¹⁵ In drie zaken werden landbouwers veroordeeld tot

¹⁰⁹ Zie ook, nadrukkelijk, Corr. Gent 5 december 1991, *TMR* 1992 (100) 104 – 105 en Corr. Gent 13 januari 1994, *TMR* 1994 (426) 427. Beide vonnissen stellen o.m.: “*De maatregel beoogt beveiliging en geen bestraffing, zodat het begrip “inrichtingen die aan de oorsprong van de inbreuk liggen” restrictief moet worden begrepen: aan de bedoeling van de wetgever is voldaan van zodra die inrichtingen zijn gesloten die de onwettige milieuverontreiniging veroorzaken, zonder dat een algehele bedrijfssluiting zich opdringt.*”, waarna toepassing van dit uitgangspunt op de *casus* gebeurt.

¹¹⁰ Rubriek 2 (Afvalstoffen) Bijlage 1 VLAREM I. Het meest voorkomend zijn inrichtingen uit rubriek 2.2 (opslag en nuttige toepassing van afvalstoffen) gevolgd door inrichtingen uit rubriek 2.1 (opslag en overslag van afvalstoffen) en 2.3 (opslag en verwijdering van afvalstoffen).

¹¹¹ Eén op de zes zaken met oplegging van een exploitatieverbod betreft dansaangelegenheden (rubriek 32.1 Bijlage 1 VLAREM I). Het exploitatieverbod van een dansaangelegenheid wordt meer opgelegd in het Gentse dan in Dendermonde. We vinden negen exploitatieverboden m.b.t. dansgelegenheden terug bij de correctionele rechtbank van Gent en slechts één bij de correctionele rechtbank van Dendermonde. Ligging en bevolkingsdensiteit kunnen dit verschil wellicht verklaren.

¹¹² Rubrieken 17.3.6 en 17.3.9 Bijlage 1 VLAREM I.

¹¹³ Rubriek 15.1-4 Bijlage 1 VLAREM I. Het gaat hier voornamelijk om het stallen van voertuigen (rubriek 15.1) en werkplaatsen voor het herstellen van motorvoertuigen (rubrieken 15.2 en 15.3).

¹¹⁴ Rubrieken 9.3, 9.4, en 9.9 Bijlage 1 VLAREM I. Het gaat om zaken uit het rechtspraakbestand. Zes hiervan waren zaken voor de correctionele rechtbank van Dendermonde, slechts één zaak kwam voor de correctionele rechtbank van Gent.

¹¹⁵ Corr. Gent 11 mei 2004 (a).

een exploitatieverbod o.a. wegens het onvergund exploiteren van stallen voor inheemse grote zoogdieren.¹¹⁶ In een andere zaak werd een nv en een natuurlijke persoon veroordeeld tot exploitatieverbod wegens het zonder geldige milieuvergunning houden, fokken en africhten van paarden.¹¹⁷ In twee vonnissen, tenslotte, werd aan een particulier, exploitant van een inrichting waar honden worden gehouden, voor het africhten van honden en hondenkennels een exploitatieverbod opgelegd.¹¹⁸

Het rechtspraakbestand omvat geen toepassing van het verbod t.a.v. grote bedrijven.

39. Uit de verschillende vonnissen van het rechtspraakbestand valt niet altijd goed af te leiden of het exploitatieverbod al dan niet resulteerde in een bedrijfssluiting. Dit om twee belangrijke redenen: (1) Het is niet steeds duidelijk welke activiteiten het bedrijf exploiteert naast de betrokken inrichting en (2) een exploitatieverbod kan ook indirect – op langere termijn – leiden tot een bedrijfssluiting. Toch lijkt de veiligheidsmaatregel in een tiental zaken tot een bedrijfssluiting te hebben geleid. We constateerden onder meer een sluiting van: een autohandel (autozwendel)¹¹⁹, een slachthuis voor varkens¹²⁰, een inrichting voor het houden, fokken en africhten van paarden (paardenfokkerij/manège)¹²¹, twee schrootbedrijven¹²², een aannemingsbedrijf gespecialiseerd in agro-, industrie- en woningbouw¹²³, een mestkuikenbedrijf¹²⁴, een landbouwbedrijf waar inheemse grote zoogdieren (paard en runderachtigen) werden gehouden¹²⁵, een inrichting/bedrijf voor het opslaan, persen en verpakken van tweedehandstextiel en -kledingsstukken¹²⁶ en een bedrijf dat bakkerijgrondstoffen produceerde en verhandelde¹²⁷. Een mooi voorbeeld in de andere zin biedt dan weer een vonnis van de correctionele rechtbank van Dendermonde dat een exploitatieverbod oplegde m.b.t. twee ondergrondse enkelwandige mazouttanks die deel uitmaakten van een textielweverij.¹²⁸ Het exploitatieverbod leidde hier niet tot de sluiting van het betrokken bedrijf maar trof enkel de mazouttanks.

Een bijzondere categorie vormen de dansgelegenheden. In een aantal zaken bracht het exploitatieverbod de sluiting van de volledige uitbating mee¹²⁹. Het ging in deze zaken haast steeds om een danscafé, fuifzaal of feestzaal. De sluiting van de dansgelegenheid leidde echter niet steeds tot een sluiting van het volledige etablissement. In een Gents dossier, bv., baatte een exploitant een dancing, restaurant en tearoom uit. Ten tijde van de uitspraak was de dancing opgedoekt maar zou hij als feestzaal verder worden uitgebaat. Het exploitatieverbod trof uitsluitend de feestzaal; de uitbating van het restaurant en de tearoom konden worden verder gezet.¹³⁰ Een ander voorbeeld betreft een vonnis ging het om twee cafés waarvan er

¹¹⁶ Corr. Dendermonde 18 februari 2003 (a); Corr. Dendermonde 16 februari 2005; Corr. Dendermonde 8 december 2006.

¹¹⁷ Corr. Dendermonde 16 september 2003.

¹¹⁸ Corr. Dendermonde 13 december 2004; Corr. Dendermonde 27 juni 2005.

¹¹⁹ Corr. Gent 3 maart 2003.

¹²⁰ Corr. Dendermonde 27 mei 2003.

¹²¹ Corr. Dendermonde 16 september 2003.

¹²² Corr. Dendermonde 8 oktober 2003; Corr. Gent 7 november 2005.

¹²³ Corr. Gent 3 november 2003 (nr. 17, 19, 20 + 40 “*een- vanuit milieuoogpunt- integraal onvergund bedrijf betreft*”)

¹²⁴ Corr. Gent 11 mei 2004 (a).

¹²⁵ Corr. Dendermonde 16 februari 2005.

¹²⁶ Corr. Dendermonde 30 november 2005 (a).

¹²⁷ Corr. Dendermonde 8 mei 2006 (b).

¹²⁸ Corr. Dendermonde 26 januari 2004.

¹²⁹ Corr. Gent 3 mei 2004, Corr. Gent 5 april 2005, Corr. Dendermonde 2 november 2005, Corr. Gent 2 mei 2006 (a), Corr. Gent 2 mei 2006 (c), Corr. Gent 26 juni 2006 (a), Corr. Gent 14 november 2006 (a).

¹³⁰ Corr. Gent 26 juni 2006 (b).

slechts één vergunningsplichtig was. Enkel dit laatste café, waarvoor geen vergunning voorhanden was, werd getroffen door het exploitatieverbod.¹³¹ In een zaak over drie niet-gemelde mazouttanks in een taverne/brasserie club A. in het Gentse, trof het exploitatieverbod enkel de mazouttanks. De taverne kon (waarschijnlijk) open blijven.¹³²

2. Tijdsduur

2.1. Theorie

40. Artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet bepaalt noch een minimum- noch een maximumduur voor het exploitatieverbod. Toch heeft de decreetgever onrechtstreeks de duurtijd van het verbod omschreven. Door het verbod als een veiligheidsmaatregel te kenmerken, is meteen meegegeven dat de duur van de maatregel moet worden bepaald in functie van het veiligheidsprobleem dat zich concreet stelt. Zolang dit probleem bestaat, blijft ook de maatregel gerechtvaardigd. Van zodra het geweken is, verliest de maatregel zijn grondslag en behoort hij dus een einde te nemen.¹³³ Een zeer mooie bevestiging hiervan biedt het cassatiearrest van 4 maart 2003, dat de duurtijd betreft van een exploitatieverbod dat werd uitgevaardigd om een einde te stellen aan het veiligheidsprobleem dat zich stelde wegens het onvergund uitbaten van een vergunningsplichtige inrichting: *“Deze veiligheidsmaatregel strekt ertoe de bedreiging voor de mens of het leefmilieu die voortvloeit uit de exploitatie van een hinderlijke inrichting, zonder daartoe over de vereiste vergunning te schikken, weg te nemen. Deze dreiging bestaat zolang geen vergunning verkregen is, zodat de rechter vermag de termijnen afhankelijk te stellen van het verkrijgen van een regelmatige vergunning.”*¹³⁴ In alle gevallen waar de maatregel werd opgelegd om het veiligheidsprobleem uit te schakelen dat zich stelt wegens het onvergund uitbaten van een vergunningsplichtige inrichting, kan de rechter de duurtijd van het exploitatieverbod afhankelijk stellen van het verkrijgen van een regelmatige vergunning. Indien de inrichting onvergund is, bv. omdat zij gelegen is in natuurgebied, moet de rechter een definitief exploitatieverbod opleggen.

41. Over het aanvangspunt van het exploitatieverbod in de tijd heeft de decreetgever ook niets bepaald. Hiermee geldt dienaangaande het gemene strafrecht. De regel is dat het verbod uitvoerbaar wordt eens de veroordelende uitspraak definitief is, kracht van gewijsde heeft verworven. Omdat het verbod geen straf maar een veiligheidsmaatregel is, kan echter ook, met toepassing van artikel 173 Sv, de onmiddellijke tenuitvoerlegging van de uitspraak worden bevolen¹³⁵.

2.2. Rechtspraakbestand

¹³¹ Corr. Gent 14 november 2006 (b).

¹³² Corr. Gent 3 januari 2006.

¹³³ O.m. FAURE & VANHEULE (2006), nr. 991. Zie ook, glashelder: Corr. Gent 5 december 1991, *TMR* 1992 (100) 105; Corr. Gent 13 januari 1994, *TMR* 1994 (426) 427.

¹³⁴ Cass. 4 maart 2003, *Arr. Cass.* 2003, 544 en *RABG* 2004, 101 – 103. Voor een mooi toepassingsgeval, zie ook Gent 22 maart 1996, *TMR* 1996 (471) 471.

¹³⁵ FAURE en VANHEULE (2006), 453 – 454. Zie bv.: Corr. Gent 7 januari 1997, *TMR* 1997 (224) 226; Corr. Gent 2 juni 1998, *TMR* 1999 (152) 153.

Dies a quo

42. Wegens het bestaan van een gemeenrechtelijke regeling ter bepaling van de dag waarop het exploitatieverbod ingaat, kan de rechtspraak dit punt terzijde laten. Toch vermeldt een handvol uitspraken uit het databestand ten overvloede dat het verbod ingaat op het ogenblik dat de rechterlijke uitspraak kracht van gewijsde verkrijgt¹³⁶. En soms wordt, vrij verwarrend, bepaald dat het exploitatieverbod ingaat “*vanaf heden*”¹³⁷. Deze formulering valt best te mijden.

In uitzonderlijke gevallen verklaart de rechtbank het exploitatieverbod uitvoerbaar op een tijdstip dat afwijkt van het gemeenrechtelijk bepaalde tijdstip.

1/ In twee zaken werd het exploitatieverbod onmiddellijk uitvoerbaar verklaard.

De eerste toepassing betrof een zaak met burgerlijke partijstelling die voorkwam voor de correctionele rechtbank te Gent. Het verbod werd gevorderd door de burgerlijke partijen, mét onmiddellijke uitvoerbaarheid: “*Gezien een dergelijk exploitatieverbod een veiligheidsmaatregel is, en geen straf, kan de onmiddellijke uitvoerbaarheid ervan bevolen worden. Immers, krachtens artikel 173 Sv. kunnen vonnissen over de burgerlijke rechtsvordering uitvoerbaar bij voorraad worden verklaard (...). Gelet op de voor het milieu en omgeving nadelige gevolgen moet het verzoek tot onmiddellijke uitvoerbaarheid worden ingewilligd.*”¹³⁸.

De tweede zaak ging om een in rubriek 32.1 VLAREM I ingedeelde inrichting die inbreuk pleegde op de vergunningsplicht en op de algemene zorgplichtbepaling uit artikel 43 § 2 VLAREM I. De rechtbank verklaarde de beslissing met betrekking tot het exploitatieverbod en de verbeurte van de dwangsom “*uitvoerbaar bij voorraad, ongeacht hoger beroep of welk rechtsmiddel ook wordt aangewend*”.¹³⁹

2/ In één enkele zaak stelt de rechtbank in het vonnis zelf een exacte datum vast als aanvangspunt voor het exploitatieverbod. Het exploitatieverbod, uitgesproken op 30 december 2003, zou ingaan “*vanaf 5 januari 2004*”¹⁴⁰.

3/ In een laatste zaak, tenslotte, zaak stelde de rechtbank het tijdstip van inwerkingtreding van het exploitatieverbod vast op een tijdstip dat verder weg in de toekomst lag.

“De rechtbank stelt vast dat inderdaad inspanningen tot herstel werden geleverd, zij het duidelijk onvoldoende. Het feit dat nog niet eens een milieuvergunning werd aangevraagd, is in het licht van de geboden kansen eerder onbegrijpelijk. Op de terechtzitting kon worden vastgesteld dat de beklaagde onvoldoende het belang van een regularisatie op dit vlak inziet ook met het oog op het kunnen verder zetten van zijn zelfstandige beroepsactiviteiten, doch tevens zijn weg niet lijkt te vinden in de administratieve verplichtingen.

Het opleggen van een verbod tot exploiteren als veiligheidsmaatregel dringt zich in die omstandigheden dan ook op, zij het dat de beklaagde een allerlaatste kans kan worden geboden door een termijn van een jaar te voorzien vooraleer het verbod van kracht wordt. De beklaagde heeft aldus nog de kans om zich desgevallend professioneel te laten bijstaan om zijn bedrijf milieutechnisch te regulariseren”. Waarop het dispositief van de uitspraak stelt: “Spreekt het verbod tot exploiteren van de inrichting van de beklaagde uit tot dat de inrichting behoorlijk zal zijn vergund (...) en zegt dat dit verbod van kracht zal worden na het verstrijken van één jaar vanaf de datum van huidig vonnis.”¹⁴¹.

¹³⁶ Gent 16 maart 2007; Corr. Dendermonde 16 februari 2005; Corr. Gent 7 juni 2005; Corr. Dendermonde 26 oktober 2005; Corr. Dendermonde 2 november 2005; Corr. Dendermonde 30 november 2005 (a).

¹³⁷ Corr. Dendermonde 6 oktober 2004; Corr. Dendermonde 15 februari 2006.

¹³⁸ Corr. Gent 11 mei 2004 (a).

¹³⁹ Corr. Gent 30 december 2003.

¹⁴⁰ Corr. Gent 30 december 2003, (110) 111.

¹⁴¹ Corr. Dendermonde 8 december 2006.

Wat in deze uitspraak uiteraard onduidelijk is, is hoe de uitgestelde inwerkingtreding van het exploitatieverbod zich verdraagt met het voorkomen van een actueel veiligheidsprobleem ingevolge het onvergonde uitbaten. Het staat ons voor dat het bestaan van een actueel veiligheidsprobleem wezenlijk onverzoenbaarheid is met het toekennen van een dergelijke begunstigingstermijn; dat het toekennen van een dergelijke termijn per definitie inhoudt dat er zich geen actueel veiligheidsprobleem stelt.

Dies ad quem

43. Algemeen gesproken, blijkt de rechtspraak de vertaalslag van het beveiligende karakter van het exploitatieverbod naar een duurtijd die aan het veiligheidsrisico is gekoppeld goed te beheersen. In regel wordt het einde van het verbod gekoppeld aan het regulariseren van de inbreuk die het veiligheidsprobleem veroorzaakt. Zo nodig, wanneer de inbreuk in kwestie niet regulariseerbaar is, wordt het verbod definitief opgelegd.

Ca. vijf op de zes toepassingen van het exploitatieverbod in het rechtspraakbestand betreffen zaken met een schending van de milieuvergunningsplicht. Veelal wordt het exploitatieverbod er opgelegd totdat een nieuwe geldige, niet-geschorste milieuvergunning voor de betrokken inrichting is bekomen of tot op het tijdstip waarop de inrichting volledig zal vergund zijn.¹⁴² Soms wordt bijkomend opgelegd dat de nodige maatregelen zouden worden getroffen om milieuschade en hinder te voorkomen¹⁴³. In een zaak aangaande drie mazouttanks van klasse 3 die niet voorzien waren van een overvulbeveiliging zodat zich bij het vullen ervan een overvulling had voorgedaan, werd het verder exploiteren van de mazouttanks verboden “*zolang de installatie niet gemeld werd en niet voorzien is van de vereiste veiligheidsvoorzieningen*”¹⁴⁴. Soms legt men ook op dat naast het beschikken over de wettige milieuvergunning(en) aan alle voorwaarden moet zijn voldaan. Dit gebeurt al dan niet in combinatie met bovenstaande vereiste van het nemen van de nodige maatregelen om schade of hinder te voorkomen.¹⁴⁵

In drie zaken werd louter het nemen opgelegd van maatregelen om schade of hinder te voorkomen. In een eerste van deze zaken waar twee koelgroepen op een dak geluidshinder veroorzaakten die een schending meebracht van de algemene milieuvorwaarden bepaald in de artikelen 4.1.2.1, 4.1.3.2 en 4.5.1.1 Vlare II, werd de duurtijd van het exploitatieverbod zeer terecht gekoppeld aan het verwijderen van deze twee koelgroepen¹⁴⁶. In de reeds vermelde zaak van het mestkuikenbedrijf dat aanleiding gaf tot zware geurhinder werd er niet voldaan aan de zorgplichtbepaling uit het Milieuvergunningsdecreet en Vlare I. Hier werd het exploitatieverbod opgelegd tot er afdoende maatregelen werden genomen om schade en (geur-)hinder te voorkomen.¹⁴⁷ In de laatste zaak pleegde een dansgelegenheid inbreuk op de algemene milieuvorwaarden uit de artikelen 3.1.1, 4.5.1.1.§1 en 7.3.0.1. Er werd nagelaten de nodige saneringsmaatregelen te nemen om geluidshinder te beperken. Het exploitatieverbod werd opgelegd zolang de vereiste maatregelen niet werden genomen om de geluidsproductie aan de bron en de geluidsoverdracht naar de omgeving te beperken zodanig dat geluidshinder in de buurt wordt voorkomen.¹⁴⁸

In één zaak werd volkomen terecht een definitief exploitatieverbod opgelegd. De inrichtingen die aan de oorsprong van de inbreuk lagen en een veiligheidsprobleem stelden voor mens en leefmilieu waren twee

¹⁴² Aldus gebeurde in veertig van de zestig toepassingen van het exploitatieverbod in het rechtspraakbestand.

¹⁴³ Corr. Gent 3 maart 2003, met inbreuken op rubrieken 2.2.2 d-3°, 2.2.2. c-3° en 16-7-2°. Het ging om de opslag van autowrakken. “*Het stallen van voertuigen (...) op onverhard terrein, maakt kans op lekkages en verontreiniging naar bodem en grondwater groot.*”. Zie ook Corr. Gent 14 november 2006 (a) en Corr. Gent 14 november 2006 (b).

¹⁴⁴ Corr. Gent 3 januari 2006, 4.

¹⁴⁵ Corr. Gent 11 maart 2003; Corr. Gent 20 mei 2003 (de voorwaarde waaraan moet worden voldaan betreft het uitrusten van het terrein waar vloeistoffen op de bodem kunnen lekken met een vloeistofdichte vloer); Corr. Gent 25 oktober 2005; Corr. Gent 7 november 2005; Corr. Gent 25 april 2006.

¹⁴⁶ Corr. Dendermonde 8 mei 2006 (b), 13: “*een exploitatieverbod (...) tot dat de twee koelgroepen van het dak van het bedrijf zullen verwijderd zijn*”.

¹⁴⁷ Corr. Gent 11 mei 2004 (a).

¹⁴⁸ Corr. Gent 26 juni 2006 (b), 21.

ondergrondse enkelwandige mazouttanks die luidens de verleende milieuvergunning buiten gebruik hadden moeten worden gesteld en voor de toekomst volstrekt onvergundbaar waren.¹⁴⁹

Te noteren valt dat de vereiste tot het nemen van ‘de nodige maatregelen om schade of hinder te voorkomen’ en de vereiste te ‘voldoen aan alle voorwaarden’ niet steeds voldoende duidelijk zijn, ook niet in het licht van de volledige uitspraak, om goed hanteerbaar te zijn voor alle betrokkenen – de overtreders, het openbaar ministerie en overige handhavers, en eventuele burgerlijke partijen¹⁵⁰.

44. Toch wordt het exploitatieverbod in een zestal zaken opgelegd voor een termijn van een welbepaald aantal jaren, m.n. drie¹⁵¹ of vijf¹⁵² jaar. In drie van deze zaken wordt mede bepaald dat het exploitatieverbod “*een einde neemt*” van zodra aan bepaalde voorwaarden is voldaan.

Een eerste vonnis betreft een complexe zaak, met een kluwen aan misdrijven. Benevens een schending van de vergunningsplicht, stonden er o.m. bouw misdrijven en een schending van het Oppervlaktewaterenwet en het Grondwaterdecreet ter sprake. De rechtbank legde er een exploitatieverbod op wegens schendingen van de vergunningsplicht “*gedurende een termijn van vijf jaar met dien verstande dat het exploitatieverbod een einde neemt van zodra de herstelmaatregel zal zijn uitgevoerd én – cumulatief – derde beklagde over de nodige vergunningen zal beschikken*”¹⁵³. In een tweede zaak, waar de uitbating van een onvergund schrootbedrijf gepaard ging met de schending van ettelijke Vlarem II – voorwaarden, werd een exploitatieverbod opgelegd “*voor een termijn van 3 jaar, minstens tot de inrichting behoorlijk zal vergund zijn*”¹⁵⁴. In de laatste zaak betreffende de illegale exploitatie van een vergunningsplichtige inrichting, m.n. de opslag van niet-gevaarlijke afvalstoffen genre aarde, bouwafval en bouwerresten, legt de rechter een exploitatieverbod op “*gedurende een termijn van vijf jaar (...) met dien verstande dat het exploitatieverbod een einde neemt van zodra de nodige vergunningen voorhanden zijn*”¹⁵⁵.

Deze uitspraken zijn uiteraard zowel feitelijk als rechtsdogmatisch problematisch. Wat indien na het verlopen van de opgelegde drie of vijf jaar de dreiging nog steeds aanwezig is? En het opleggen van het exploitatieverbod voor een duur van drie of vijf jaar komt niet overeen met het louter remediërende, niet punitieve karakter van de maatregel. De drie uitspraken waarbij de duurtijd van het exploitatieverbod tevens bepaald wordt door de vergunningssituatie stellen daarenboven een bijkomend probleem. Uit deze drie vonnissen valt immers moeilijk af te leiden hoe de relatie ligt tussen modaliteiten die het einde van het exploitatieverbod kunnen meebrengen. Geeft de termijn van drie *resp.* vijf jaar er de maximale duurtijd van het verbod? Of niet?

3. De dwangsom

3.1. Theorie

¹⁴⁹ Corr. Dendermonde 26 januari 2004.

¹⁵⁰ Zo bv. onduidelijk aan welke voorwaarden moet worden voldaan in Corr. Gent 11 maart 2003 en Corr. Gent 25 april 2006.

¹⁵¹ Gent 16 maart 2007 (a); Corr. Dendermonde 8 oktober 2003.

¹⁵² Corr. Dendermonde 27 mei 2003; Corr. Dendermonde 9 maart 2004; Corr. Dendermonde 13 december 2004; Corr. Dendermonde 25 oktober 2005.

¹⁵³ Corr. Dendermonde 27 mei 2003.

¹⁵⁴ Corr. Dendermonde 8 oktober 2003.

¹⁵⁵ Corr. Dendermonde 25 oktober 2005.

45. Om de efficiëntie van een exploitatieverbod te waarborgen, is de oplegging ervan onder dwangsom mogelijk ¹⁵⁶. Zoals bekend, beschikt de rechter echter niet over de mogelijkheid om ambtshalve een dwangsom toe te voegen. Zulks moet steeds gevorderd worden. Indien de dwangsom werd gevorderd, is de rechter niet verplicht deze toe te wijzen, noch zich te houden aan het gevorderde bedrag en de modaliteiten. De rechter hoeft ook niet te motiveren waarom hij aan de hoofdveroordeling een dwangsom verbindt of niet, waarom hij haar op een bepaald bedrag vaststelt of waarom hij bepaalde modaliteiten verkiest. ¹⁵⁷

Aangaande het nut van een dwangsom bij oplegging van een exploitatieverbod *ex* artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet is DE CLERCQ, thans substituut Procureur-Generaal bij het Hof van Beroep te Gent, categorisch. Het feit dat het openbaar ministerie in het Gentse nog nooit moest overgaan tot het zelf uitvoeren van een rechterlijk verbod om een inrichting verder te exploiteren, is naar zijn mening te danken aan het gebruik van de dwangsom ¹⁵⁸. Het middel is niet alleen doeltreffend, het raakt met één klap twee vliegen: het maakt het tevens mogelijk het hindernissenparcours te mijden dat bij dwanguitvoering door de overheid gereden dient te worden ¹⁵⁹. Door het grote nut van een dwangsom, verliest de mogelijkheid tot een ambtshalve oplegging van het exploitatieverbod sterk aan aantrekkingskracht. Een strafrechter die de maatregel ambtshalve zou opleggen, kan de naleving ervan immers niet aan een dwangsom koppelen.

Artikel 1385*ter* Ger.W. bepaalt drie modaliteiten van oplegging: afhankelijk van het type overtreding stelt de rechter de dwangsom vast “*hetzij op een bedrag ineens, hetzij op een bedrag per tijdseenheid of per overtreding*”. Bij een dwangsom bepaald als een bedrag per tijdseenheid of overtreding, beschikt de rechter over de mogelijkheid om een plafondbedrag te bepalen waarboven geen dwangsom meer verbeurd wordt ¹⁶⁰. Zo de wet niet vergt dat de rechter de gekozen modaliteit zou motiveren, kan men wel aannemen dat zij geschikt dient te zijn voor het voorliggende geval. Nu de dwangsom tot doel heeft de uitvoering van een exploitatieverbod te schragen, en dus niet gericht is op de regularisatie van de inbreuk of inbreuken die het veiligheidsprobleem veroorzaakten dat het verbod verantwoordt, lijkt er eigenlijk geen discussie mogelijk te zijn over de meest geschikte dwangsommodaliteit. De exploitatie van de betrokken inrichting of inrichtingen moet worden beëindigd. Een dwangsom per dag vertraging op de naleving van deze glasheldere verplichting is in alle gevallen meest geschikt.

Wanneer de strafrechter een hoofdelijke veroordeling tot een exploitatieverbod uitspreekt, heeft hij de keuze tussen één enkele hoofdelijke dwangsom en een dwangsom die tegen elk der veroordeelden *individualiter* is gericht ¹⁶¹. Bij beide formules is het zo dat een veroordeelde niet kan worden aangesproken voor een inbreuk op de hoofdveroordeling door een andere veroordeelde die totaal buiten zijn invloedssfeer valt. Deze modaliteit van de werking van de dwangsom ligt verankerd in het voorwaardelijke karakter van de dwangsom

¹⁵⁶ Artt. 1385*bis* – 1385*nonies* Ger.W.

¹⁵⁷ K. WAGNER, *Dwangsom* in *APR*, Brussel, Story-Scientia, 2003, 19 – 38.

¹⁵⁸ J. DE CLERCQ, *o.c.*, 31, nr. 31.

¹⁵⁹ *Ibid.*, 34, nr. 31. Zie ook BILLIET (2008), nr. 304. Zie eveneens, omstandig: Corr. Gent 20 maart 2007, *TMR* 2007 (349) 355.

¹⁶⁰ Art. 1383*ter in fine* Ger.W.

¹⁶¹ K. WAGNER, *o.c.*, 75 – 77, met verwijzing naar het principiële arrest in de materie, Benelux Hof, A 97/3, 17 december 1998 en de bijhorende conclusie van Advocaat-Generaal J. du Jardin. Het arrest betrof een Belgisch dossier inzake stedenbouw, met een hoofdelijk bevel tot herstel van de plaats in de vorige staat.

dat wil dat eenieder die onder verbeurte van een dwangsom wordt veroordeeld de kans zou krijgen om aan verbeurte te ontsnappen door een behoorlijke uitvoering van de hoofdveroordeling. Omgekeerd, kan in beide formules een veroordeelde worden aangesproken voor een inbreuk op de hoofdveroordeling door een andere veroordeelde die zich wel binnen zijn invloedssfeer bevindt.¹⁶² Het is m.a.w. zo dat beide formules een brede uitoefening van druk op elk en het geheel van de veroordeelden mogelijk maken. Maar in de tweede formule ligt de druk potentieel hoger, nu de dwangsom in voorkomend geval cumulatief kan worden ingevorderd, van meer dan één veroordeelde. In die zin biedt deze formule de sterkst dreigende modaliteit.

3.2. Rechtspraakbestand

46. In haast twee op de drie uitspraken van het rechtspraakbestand¹⁶³ werd het exploitatieverbod opgelegd onder dwangsom, in regel op vordering van het openbaar ministerie. Indien dit een behoorlijke fractie van de casuïstiek uitmaakt, ontbreekt een dwangsom meteen toch nog in ca. één op de drie zaken. De rechtbank laat in haar uitspraak soms uitdrukkelijk weten te betreuren dat er geen dwangsom werd gevorderd¹⁶⁴.

Opvallend zijn de verschillen die dienaangaande blijken in de rechtspraak van de correctionele rechtbanken te Gent en Dendermonde¹⁶⁵. Het openbaar ministerie bij de correctionele rechtbank van Gent vorderde systematisch de oplegging van een dwangsom en de rechter ging hier steeds op in. In de onderzochte casuïstiek, koppelde de Gentse rechtbank dan ook een dwangsom aan elk opgelegd exploitatieverbod. In Dendermonde, daarentegen, vorderde het openbaar ministerie in slechts tien van de achtentwintig onderzochte zaken een dwangsom¹⁶⁶. Wanneer gevorderd, werd de dwangsom niet steeds toegekend: in slechts zes gevallen besliste de rechter voor toekenning¹⁶⁷. In één zaak motiveerde de rechter de afwijzing van de vordering tot een dwangsom, ook al hoeft dit niet. Het vonnis wees op een belofte van de overtreder om de exploitatie te staken: *“Gelet op de thans ter openbare terechtzitting geformuleerde belofte van de beklaagde om de exploitatie te staken, acht de rechtbank het opleggen van een dwangsom (...) niet noodzakelijk. De strafdreiging die uitgaat van een verdere niet vergunde exploitatie of de negatie van het opgelegde verbod mag in dit dossier voldoende worden geacht.”*¹⁶⁸

Op beroepsniveau, werd het exploitatieverbod in de helft van het (beperkte) aantal zaken onder dwangsom opgelegd¹⁶⁹. Een arrest van het Hof van Beroep van Gent¹⁷⁰ dat een

¹⁶² *Ibid.*, 76.

¹⁶³ M.n. zesendertig van de zestig zaken.

¹⁶⁴ Gent 27 oktober 2006, nr. 15; Corr. Dendermonde 26 januari 2004.

¹⁶⁵ Zie ook Tabel 1 hogerop.

¹⁶⁶ Corr. Dendermonde 16 september 2003; Corr. Dendermonde 22 december 2004; Corr. Dendermonde 27 juni 2005; Corr. Dendermonde 25 oktober 2005; Corr. Dendermonde 26 oktober 2005; Corr. Dendermonde 2 november 2005; Corr. Dendermonde 30 november 2005 (a); Corr. Dendermonde 8 mei 2006 (a); Corr. Dendermonde 8 mei 2006 (b); Corr. Dendermonde 8 december 2006.

¹⁶⁷ Corr. Dendermonde 16 september 2003; Corr. Dendermonde 26 oktober 2005; Corr. Dendermonde 2 november 2005; Corr. Dendermonde 30 november 2005 (a); Corr. Dendermonde 8 mei 2006 (a); Corr. Dendermonde 8 december 2006.

¹⁶⁸ Corr. Dendermonde 27 juni 2005, nr. 3.7.2.

¹⁶⁹ Gent 17 september 2004; Gent 16 maart 2007 (a).

¹⁷⁰ Gent 15 april 2005.

exploitatieverbod bevestigde dat bij verstek en bij verzetvonnissen was opgelegd, weigerde echter de eraan toegevoegde dwangsom te bevestigen onder volgende motivering: “*Gezien de mogelijkheden van de overheid ter handhaving van het exploitatieverbod, is evenwel de oplegging van een dwangsom te dezen niet noodzakelijk*”. De aangehaalde motieven overtuigen niet, daar de figuur van de dwangsom net werd uitgedacht omdat onwil te overwinnen anders dan door dwanguitvoering door de overheid.

In enkele Gentse zaken vorderden burgerlijke partijen een exploitatieverbod onder dwangsom, soms samen met het openbaar ministerie. Het aantal burgerlijke partijen kan oplopen, wat de potentieel te betalen dwangsombedragen erg kan verhogen.¹⁷¹

47. In de onderzochte casuïstiek kiest de rechtbank zo goed als steeds voor een dwangsom per dag vertraging in de uitvoering van het exploitatieverbod. In geen enkele uitspraak nam de opgelegde dwangsom de vorm aan van “*een bedrag ineens*”. In slechts één zaak werd gebruik gemaakt van de mogelijkheid om een dwangsom op te leggen per vastgestelde inbreuk op het exploitatieverbod.¹⁷²

De zaak betrof een illegale uitbating van een meldingsplichtige klasse 3 – werkplaats voor het herstellen van motorvoertuigen. In eerste aanleg had de correctionele rechtbank van Gent het exploitatieverbod opgelegd “*zolang deze inrichting niet behoorlijk vergund is*” (sic), “*onder verbeurte van een dwangsom van 25 EUR per dag vertraging in de uitvoering van dit bevel*”¹⁷³. Er werd beroep ingesteld. Het Hof van Beroep te Gent wijzigde zowel de omschrijving van de duurtijd van het exploitatieverbod als het bedrag en de modaliteit van de bijgevoegde dwangsom. Het verbod zou gelden voor een termijn van drie jaar, onder verbeurte van een dwangsom van 30 euro per vastgestelde inbreuk op het verbod. Het arrest motiveert niet waarom de dwangsommodaliteit werd gewijzigd. In vonnis en arrest vindt men weinig elementen die de vastgestelde illegale garage-activiteit beschrijven. De situatie blijkt wel al vijf jaar aan te slepen. Zeker nu er geen onderdrempel is aan de betrokken Vlarem-rubriek, rubriek 15.2 (waarmee het aantal voertuigen-in-herstelling nu eens wel en dan weer niet de drempel van de meldingsplicht had kunnen schenden), is de dwangsommodaliteit waarvoor de correctionele rechter opteerde de enige die geschikt is om de uitvoering van het exploitatieverbod kracht bij te zetten.¹⁷⁴

48. Het rechtspraakbestand omvat een kleine twintig zaken waarin het exploitatieverbod hoofdelijk werd opgelegd met toevoeging van een dwangsom. In slechts vijf zaken blijkt de hoofdelijke veroordeling tot een exploitatieverbod duidelijk geruggensteund te zijn door een dwangsom per veroordeelde. Deze uitspraken stellen: “*Veroordeelt X en Y elk /ieder tot het betalen van een dwangsom X per dag dat dit verbod wordt overschreden*”¹⁷⁵. In de meerderheid van de zaken is het gissen naar de opleggingsmodaliteit. De veroordeling gebeurt er “*onder verbeurte van een dwangsom*”, zonder nadere specificatie, of onder veroordeling van “*de beklagden*” tot het betalen van een dwangsom van X euro per dag vertraging in de

¹⁷¹ Corr. Gent 3 november 2003 (met OM, zes burgerlijke partijen); Corr. Gent 11 mei 2004 (a); Corr. Gent 26 juni 2006 (a) (met OM, twee burgerlijke partijen); Corr. Gent 26 juni 2006 (b) (met OM, elf burgerlijke partijen). Zie ook *infra*, nr. 49.

¹⁷² In enkele zaken die voorkwamen bij de correctionele rechtbank van Gent vorderden zowel het openbaar ministerie als de burgerlijke partijen een dwangsom. Hoewel de burgerlijke partijen een dwangsom vorderden per vastgestelde inbreuk, opteerde de rechtbank toch voor de dwangsommodaliteit per dag zoals gevorderd door het parket. Zie Corr. Gent 26 juni 2006 (a) en Corr. Gent 26 juni 2006 (b).

¹⁷³ Corr. Gent 7 juni 2005.

¹⁷⁴ Gent 16 maart 2007 (a)

¹⁷⁵ Corr. Gent 3 mei 2004; Corr. Gent 5 april 2005; Corr. Gent 2 mei 2006 (a); Corr. Gent 26 juni 2006 (a); Corr. Gent 26 juni 2006 (b).

uitvoering van het verbod ¹⁷⁶. Geen enkele uitspraak stelt uitdrukkelijk de dwangsom hoofdelijk op te leggen. Navraag bij het parket, dienst uitvoeringen, leert dat een oplegging zonder nadere specificatie wordt begrepen als een oplegging aan elk der veroordeelden afzonderlijk ¹⁷⁷. De praktijk blijkt dus zo gevestigd te zijn dat een hoofdelijke dwangsom een uitdrukkelijke verwoording van de hoofdelijkheid vergt. Een onbepaalde formulering wordt begrepen als een dwangsom per veroordeelde, wat deze opleggingsmodaliteit meteen tot praktijkregel verheft.

49. Zoals gezegd, bepaalt de wettekst van artikel 1385ter Ger.W. geen minimum- of maximumhoogte voor de dwangsom. De hoogste dwangsom uit het rechtspraakbestand bedraagt 5000 euro per begonnen dag dat inbreuk wordt gepleegd op het uitgesproken exploitatieverbod. De hoogte van de dwangsom wordt in het vonnis als volgt gemotiveerd: *“De grootheid van de dwangsom is een bijkomende zekerheid die wordt ingebouwd opdat het exploitatieverbod door de beklaagden zal worden nageleefd.”*¹⁷⁸. Bij de op één na hoogste dwangsom uit het rechtspraakbestand, m.n. 2500 euro per dag bij niet naleving van het exploitatieverbod, lezen we: *“Gelet op de omvang van het bedrijf en de hardnekkige onwil van de beklaagden moet een dwangsom worden opgelegd die van aard is dat het rechterlijk bevel onmiddellijk wordt nageleefd. Om die redenen dient een hogere dwangsom dan de gevorderde dwangsom te worden opgelegd.”*¹⁷⁹. De laagste dwangsom bedroeg 10 euro per dag en werd opgelegd in de reeds aangehaalde zaak van de klasse 3-mazouttanks waar zich een overvulling had voorgedaan bij gebrek aan de vereiste overvulbeveiliging ¹⁸⁰. Gemiddeld bedraagt de opgelegde dwangsom ongeveer 253 euro per dag. De mediaan ligt lager, m.n. op 125 euro per dag.

Een verhoging van het gevorderde dwangsombedrag is niet gebruikelijk. Slechts in een handvol zaken heeft de strafrechter ervoor gekozen ¹⁸¹. Soms wordt de beslissing niet gemotiveerd ¹⁸². Waar dit wel gebeurt, blijkt het gedrag van de beklaagde(n), m.n. een kwaadwillige houding of hardnekkige onwil om de milieuwetgeving na te leven, ertoe te hebben bijgedragen ¹⁸³. Ook de grootte van het bedrijf vormde in twee zaken een overweging die mee in aanmerking werd genomen ¹⁸⁴.

In ons rechtspraakbestand vinden we geen zaken terug waar de rechter het vervallen van de dwangsom begrensd heeft tot een bepaald maximumbedrag.

¹⁷⁶ Corr. Dendermonde 16 september 2003; Corr. Gent 3 november 2003; Corr. Gent 30 december 2003; Corr. Dendermonde 2 november 2005; Corr. Gent 7 november 2005; Corr. Dendermonde 30 november 2005 (a); Corr. Gent 2 mei 2006 (b); Corr. Gent 2 mei 2006 (d); Corr. Gent 6 november 2006; Corr. Gent 14 november 2006 (a); Corr. Gent 14 november 2006 (b); Corr. Gent 19 december 2006.

¹⁷⁷ Substituut Procureur-generaal J. De Clercq, email-bericht januari 2011.

¹⁷⁸ Corr. Gent 30 december 2003, (110) 111. *In casu* was er reëel gevaar voor verdere ernstige geluidsoverlast. Ondanks de weigering van de milieuvergunning door het college van burgemeester en schepenen van de Stad Gent, bleef de exploitatie van de betrokken inrichting verderduren en *“werd de kalender van activiteiten zelfs opgevoerd”*.

¹⁷⁹ Corr. Gent 3 november 2003.

¹⁸⁰ Corr. Gent 3 januari 2006.

¹⁸¹ Naast netvermeld vonnis Corr. Gent 3 november 2003; Corr. Gent 5 april 2005; Corr. Gent 7 juni 2005; Corr. Gent 27 september 2005; Corr. Gent 25 oktober 2005; Corr. Gent 7 november 2005.

¹⁸² Corr. Gent 7 juni 2005; Corr. Gent 27 september 2005.

¹⁸³ Corr. Gent 3 november 2003; Corr. Gent 5 april 2005; Corr. Gent 25 oktober 2005; Corr. Gent 7 november 2005.

¹⁸⁴ Corr. Gent 3 november 2003; Corr. Gent 7 november 2005.

Wanneer er burgerlijke partijen in de zaak zijn, en zij zich bij het openbaar ministerie aansluiten om een exploitatieverbod onder dwangsom te vorderen, kunnen de potentieel te betalen bedragen erg oplopen.

In net vermelde zaak met een dwangsom van 2 500 euro per dag, bv., vorderden niet alleen het OM maar ook zes burgerlijke partijen het exploitatieverbod onder dwangsom. Indien elke begunstigde van de dwangsom de inning ervan zou vervolgen bij niet-naleving van het verbod, zou een bedrag van 17 500 euro per dag verschuldigd kunnen zijn.

B. Artikel 16.6.5 Decreet 1995 Algemene bepalingen milieubeleid

50. Het voorwerp van een veiligheidsmaatregel *ex* artikel 16.6.5 Decreet 1995 Algemene bepalingen milieubeleid zijn “*de inrichtingen die aan de oorsprong van het milieumisdrijf liggen*”. Anders dan de milieuvergunningswetgeving, waar het begrip ‘inrichting’ gedefinieerd is en meer bepaald verwijst naar de inrichtingen die voorkomen in de indelingslijst vervat in Bijlage 1 Vlarem I, kent de term in zijn nieuwe wetscontext geen wettelijke definitie. Het Decreet 1995 Algemene bepalingen milieubeleid omschrijft het begrip ‘inrichting’ nergens; het werd zonder meer overgenomen uit artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet. Daarmee rijst de vraag hoe het begrip in te vullen bij toepassing van artikel 16.6.5 Decreet 1995 Algemene bepalingen milieubeleid. Draagwijdte overeenkomstig het gewone taalgebruik, los van de indelingslijst van Vlarem I? Duiding met verrekening van de historiek van de wetsbepaling, meer bepaald haar oorspronkelijke inbedding in het milieuvergunningsstelsel? Het is uitkijken naar de standpunt van de rechtspraak ter zake. De begripsafbakening in het kader van de milieuvergunningswetgeving bracht mee dat het verbod niet noodzakelijk tot bedrijfsluiting leidde. Gaat dit belangrijke aspect behouden blijven? Zo nodig moet een wetgevend ingrijpen klaarheid scheppen.

Een doelmatige bepaling van de tijdsduur van het exploitatieverbod vormt een essentieel onderdeel van de beslissing de maatregel op te leggen. Nu er een gemeenschappelijke regeling bestaat voor de *dies a quo*, behoeft vooral de *dies ad quem* de aandacht van de strafrechter. De logica die de omschrijving van deze einddatum behoort aan te sturen, is zonneklaar: de rechter moet zich laten leiden door de veiligheidsproblematiek. Wanneer deze problematiek een einde neemt, dient het verbod eveneens een einde te nemen. Of nog: een exploitatieverbod met tijdsduur van “drie jaar” of “vijf jaar” is inadequaat. De bewoordingen tot omschrijving van de *dies ad quem* dienen voldoende duidelijk te zijn, niet al te veel ruimte te laten voor discussie en open interpretaties. In de zoektocht naar een werkbare omschrijving kan het horen van de partijen een hulp bieden.

Om de uitvoering van een exploitatieverbod alle kansen te geven, verdient het aanbeveling het systematisch op te leggen onder verbeurte van een dwangsom. Op dit punt dient het openbaar ministerie een alert beleid te ontwikkelen. Omdat de dwangsom de uitvoering van het exploitatieverbod *as such* dient, en niet de uitvoering van eventuele regularisatiemaatregelen die het einde van het exploitatieverbod kunnen meebrengen, is de gepaste dwangsommodaliteit deze waarbij de dwangsom per tijdseenheid vertraging, bv. per dag vertraging, in de uitvoering van het verbod komt te verbeuren. Het verdient voorts aanbeveling om bij hoofdelijke hoofdveroordelingen steeds uitdrukkelijk in de tekst van de uitspraak te laten blijken of de dwangsom *individualiter* dan wel hoofdelijk wordt opgelegd. Een oplegging per veroordeelde afzonderlijk zet het meest druk op de spreekwoordelijke

ketel. De formulering die de dwangsom oplegt aan “elke” of “iedere” beklagde per dag vertraging in de uitvoering van het exploitatieverbod, lijkt dan ook een aanrader.

Uitleidend

51. Het onderzoek naar de praktijkwerking van het thans opgeheven exploitatieverbod *ex* artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet documenteert een reeks interpretatievragen en feiten die tot op vandaag niet of weinig gekend waren. Het biedt inzicht in de recente aanwending en werking van de veiligheidsmaatregel in het milieustrafrecht. De opgebouwde kennis verschaft een algemene *benchmark* om de toepassing van het exploitatieverbod bepaald in artikel 16.6.5 Decreet 1995 Algemene bepalingen aan af te toetsen. Op basis van de onderzoeksbevindingen hebben we tevens meer specifiek een aantal *Do & don't's* geformuleerd die de strafrechter kunnen helpen bij toepassing van het thans geldende exploitatieverbod. We hernemen kort de meest treffende aanbevelingen.

1/ Ook voor de toepassing van het exploitatieverbod *ex* artikel 16.6.5 Decreet 1995 Algemene bepalingen milieubeleid is het aangewezen terug te vallen op een informele taakverdeling tussen het openbaar ministerie en de zetel, met systematische vordering van de veiligheidsmaatregel door het OM, ten einde tot oplegging van het verbod onder dwangsom te kunnen overgaan. De dwangsom blijkt immers een bijzonder doeltreffend middel te vormen om een effectieve uitvoering van het verbod te realiseren.

2/ De strafrechter moet erover waken steeds duidelijk uit te drukken tot wie het exploitatieverbod zich richt. Op dit punt blijkt de huidige praktijk niet steeds voldoende goed te presteren.

3/ Een rechtsgeldige toepassing van het exploitatieverbod vergt meer dan het voorkomen van een milieumisdrijf: een milieumisdrijf dat een actueel veiligheidsprobleem (gevaar of risico op gevaar) stelt. De strafrechter moet in iedere zaak opnieuw nagaan of er zich op het tijdstip van de uitspraak een dergelijk veiligheidsprobleem voordoet. Legt hij een exploitatieverbod op, moet het bestaan van een actueel veiligheidsprobleem uit de formulering van zijn uitspraak blijken.

4/ Een rechtsgeldige toepassing van het exploitatieverbod vergt ook dat aan de hoorplicht werd voldaan. De hoorplicht beschermt voor alles de betrokken beklagde(n). Ze vergt geen lijfelijk horen. Ze eist wel dat aan de beklagde(n) in kwestie de kans wordt geboden om op nuttige wijze voor het eigen standpunt op te komen. Omdat verstek steeds tot de mogelijkheden behoort, vraagt dit *in concreto* om een dagvaarding waarin de betrokkene(n) mede worden gedagvaard om zich een exploitatieverbod te horen opleggen. En de uitspraak dient niet alleen van het horen van de partijen maar ook van dat onderdeel van de dagvaarding melding te maken. Ook op dit punt zijn afspraken tussen zetel en openbaar ministerie aangewezen. Indien de dagvaarding geen melding maakt van een mogelijke veroordeling tot exploitatieverbod en de betrokkene verstek laat gaan, is o.i. bij gebrek aan vervulling van de hoorplicht geen rechtsgeldige oplegging van het exploitatieverbod mogelijk.

5/ Wanneer aan de inhoudelijke en procedurele bevoegdheidsvoorwaarden is voldaan, moet niet noodzakelijk een exploitatieverbod volgen. De bevoegdheidsuitoefening is facultatief; de

strafrechter heeft het recht en de plicht een opportuniteitsoordeel door te voeren. In dit oordeel vormt de houding van de betrokken beklagde(n) een sterk relevante factor. Een beklagde die laat blijken de illegale toestand verder te willen zetten, vormt een ticket op een verder durend veiligheidsprobleem.

6/ Het voorwerp van de sanctie bestaat uit ‘de inrichtingen die aan de oorsprong van het milieumisdrijf liggen’. Anders dan de milieuvergunningswetgeving, bevat het Decreet 1995 Algemene bepalingen milieubeleid geen definitie van het begrip ‘inrichting’. Het is uitkijken naar de invulling die de praktijk aan het begrip gaat geven in de toepassing van artikel 16.6.5 decreet. In het kader van artikel 39 § 2 Milieuvergunningsdecreet stond de begripsafbakening ervoor garant dat een exploitatieverbod niet noodzakelijk tot bedrijfssluiting leidde. Vraag is of dit belangrijke aspect van de werking van de veiligheidsmaatregel met de huidige regelgeving overeind gaat blijven. Op dit punt kan een decretale verduidelijking wenselijk zijn.

7/ In de bepaling van de tijdsduur van het verbod, moet een afstemming met het veiligheidsprobleem gebeuren. Het verbod dient te stoppen bij beëindiging van het veiligheidsprobleem. De voorwaarden voor de beëindiging van het verbod moeten hanteerbaar zijn voor alle betrokkenen – veroordeelden, handhavers, eventuele burgerlijke partijen. Dit vraagt zeker om een voldoende nauwkeurige en duidelijke omschrijving ervan.

8/ Een eventuele dwangsom moet worden gevorderd; de strafrechter kan er niet ambtshalve voor kiezen. De dwangsom schraagt de uitvoering van het exploitatieverbod. De dwangsommodaliteit die zich hier bij uitstek toe leent, is een dwangsom per dag vertraging in de uitvoering van het verbod.

9/ Bij iedere veroordeling van meer dan één overtreder tot een exploitatieverbod, stelt de toevoeging van een dwangsom ook de keuze tussen een enkelvoudige hoofdelijke dwangsom of een dwangsom per betrokkene *individualiter*, waarbij elke veroordeelde in voorkomend geval cumulatief kan worden aangesproken. Ook op dit punt staat de strafrechter voor een beleidskeuze. Hij kan er echter in regel van uitgaan dat een dwangsom per veroordeelde afzonderlijk de kansen op volledige en snelle uitvoering optimaliseert.

52. Een aspect van de dossiervoering dat o.i. verder onderzoek waard is, betreft de vraag hoe de strafrechter best tewerk gaat om de kansen op een volledige en snelle uitvoering van een exploitatieverbod te optimaliseren telkens in de zaak verschillende beklagden terecht staan. Hij heeft, in essentie, de keuze tussen een hoofdelijke veroordeling die alle overtreders treft of een veroordeling die een of meer overtreders selecteert in functie van de zeggenschap die ze hebben over de werking van de stil te leggen inrichtingen. De eerste optie biedt maximale kansen maar wentelt de beleidsvoering in de uitvoering af op degene die het verbod, al dan niet onder dwangsom, bekwaam. De tweede optie behelst een preselectie en kan, onder omstandigheden, doelgerichter zijn. De huidige praktijk heeft een uitgesproken voorkeur voor de hoofdelijke veroordeling tot het exploitatieverbod. Het zou interessant zijn rechtseconomisch onderzoek te plegen naar eventuele randvoorwaarden die *pro* en *contra* elk van beide opties pleiten.

Bijlage. Rechtspraakbestand

* Zaken waarin de vordering tot exploitatieverbod niet werd toegekend

Gent (10^e kamer) 17 september 2004, OM t. X, *onuitg.*

Gent (10^e kamer) 15 april 2005, OM t. X, *onuitg.*

*Gent (10^e kamer) 26 oktober 2006, OM t. X, Y, Z en bvba B., *TMR* 2008, 63 – 66.

Gent (10^e kamer) 27 oktober 2006, OM, A, B, C en D t. X en bvba F., *TMR* 2007, 515 – 522.

Gent (10^e kamer) 16 maart 2007, OM t. X, *onuitg.* (aangehaald als “Gent 16 maart 2007 (a)”)

*Gent (10^e kamer) 16 maart 2007, OM, A, B, C, D, E en F t. X, nv D.V. en nv W., *onuitg.* (aangehaald als “Gent 16 maart 2007 (b)”)

Corr. Dendermonde (17^e kamer) 18 februari 2003, OM t. X en Y, *onuitg.* (aangehaald als “Corr. Dendermonde 18 februari 2003 (a)”)

Corr. Dendermonde (17^e kamer) 18 februari 2003, OM t. X, Y en Z, *onuitg.* (aangehaald als “Corr. Dendermonde 18 februari 2003 (b)”)

Corr. Gent (19^e kamer) 3 maart 2003, OM t. X, *onuitg.*

Corr. Gent (21^e kamer) 11 maart 2003, OM t. X, *onuitg.*

*Corr. Dendermonde (13^e kamer) 24 maart 2003, OM t. X en vzw Dierenbescherming Lief en Leed, *JDSC* 2005 (samenvatting), 260; *TMR* 2003 (verkort), 527-530.

Corr. Gent (21^e kamer) 20 mei 2003, OM t. X, *onuitg.*

Corr. Dendermonde (19^e kamer) 27 mei 2003, OM, vzw de Bond Beter Leefmilieu Vlaanderen, A, B, C, D, E, F t. X, Y en nv F.-D., *TMR* 2004, 66 – 75.

* Corr. Dendermonde (17^e kamer) 25 juni 2003, OM t. X, *onuitg.*

Corr. Dendermonde (17^e kamer) 16 september 2003, OM en De Stad Aalst t. X en nv S.T.R., *onuitg.*

Corr. Dendermonde (17^e kamer) 8 oktober 2003, OM t. X, *onuitg.*

Corr. Dendermonde (13^e kamer) 13 oktober 2003, OM t. X, *onuitg.*

Corr. Gent (19^e kamer) 3 november 2003, O.M., A, B, C, D, E en F t. X en nv M., *TMR* 2004, 591 – 598.

Corr. Gent (21^e kamer) 30 december 2003, OM t. X en vzw F., *TMR* 2005, 110 – 112.

Corr. Dendermonde (13^e kamer) 26 januari 2004, OM t. X en nv D.W., *TMR* 2004, 484 – 490, *NjW* 2005, 56 – 59, noot L.L.

Corr. Dendermonde (19^e kamer) 9 maart 2004, OM en A. t. X, *onuitg.*

Corr. Dendermonde (17^e kamer) 10 maart 2004, OM t. X, *onuitg.*

Corr. Gent (19^e kamer) 3 mei 2004, OM t. X, Y, Z en bvba B., *TMR* 2004, 730 – 732.

Corr. Gent (21^e kamer) 11 mei 2004, OM, A, B en C t. X, *NjW* 2004, 921 – 924, noot L.L., *TMR* 2004, 571 – 575. (aangehaald als “Corr. Gent 11 mei 2004 (a)”)

*Corr. Gent (21^e kamer) 11 mei 2004, OM t. X, *onuitg.* (aangehaald als “Corr. Gent 11 mei 2004 (b)”)

Corr. Dendermonde (13^e kamer) 28 juni 2004, OM t. X, *onuitg.*

Corr. Dendermonde (17^e kamer) 6 oktober 2004, OM t. X, *onuitg.*

Corr. Dendermonde (19^e kamer) 13 december 2004, OM t. X, *onuitg.*

Corr. Dendermonde (17^e kamer) 22 december 2004, OM t. X, *onuitg.*

Corr. Gent (21^e kamer) 4 januari 2005, OM t. X, *onuitg.*

Corr. Dendermonde (19^e kamer) 15 februari 2005, OM, vereniging van mede-eigenaars residentie M., A, B, CBS gemeente Hamme, C t. X, Y, nv Y., bvba V., nv T.R., bvba MK.V.G. en Z, *onuitg.*

Corr. Dendermonde (17^e kamer) 16 februari 2005, OM en De Stad Aalst t. X, *onuitg.*

Corr. Dendermonde (17^e kamer) 23 februari 2005, OM t. X, *onuitg.*

Corr. Gent (21^e kamer) 5 april 2005, OM, A en B t. X, Y en bvba L., *NjW* 2005, 708 – 711, noot L.L., *TMR* 2005, 308 – 312.

Corr. Gent (21^e kamer) 7 juni 2005, OM t. X, *onuitg.*

Corr. Dendermonde (17^e kamer) 8 juni 2005, OM t. X, *onuitg.*

Corr. Dendermonde (13^e kamer) 27 juni 2005, OM t. X, *onuitg.*

*Corr. Gent (21^e kamer) 28 juni 2005, OM t. X, *TMR* 2005, 715-717.

Corr. Gent (21^e kamer) 27 september 2005, OM t. X, *onuitg.*

* Corr. Dendermonde (15^e kamer) 27 september 2005, OM t. X, Y, nv T. en nv Z., *onuitg.*

* Corr. Dendermonde (19^e kamer) 18 oktober 2005, OM t. X en nv M.-C., *onuitg.*

Corr. Gent (21^e kamer) 25 oktober 2005, OM, A, B, C en D t. X, *onuitg.*

Corr. Dendermonde (19^e kamer) 25 oktober 2005, OM t. X, Y, Z, XX en bvba J., *onuitg.*

Corr. Dendermonde (17^e kamer) 26 oktober 2005, OM t. X, *onuitg.*

Corr. Dendermonde (17^e kamer) 2 november 2005, OM t. X en bvba A.R., *onuitg.*

Corr. Gent (19^e kamer) 7 november 2005, O.M. en gemeente Aalter t. X en Y, *NjW* 2006, 516 – 517, noot L.L.

- Corr. Dendermonde (17^e kamer) 30 november 2005, OM t. X en bvba A.S.K.T., *onuitg.* (aangehaald als “Corr. Dendermonde 30 november 2005 (a)”)
- Corr. Dendermonde (17^e kamer) 30 november 2005, OM t. X, *onuitg.* (aangehaald als “Corr. Dendermonde 30 november 2005 (b)”)
- Corr. Gent (19^e kamer) 2 januari 2006, OM en A t. X, *onuitg.*
- Corr. Gent (21^e kamer) 3 januari 2006, OM t. X, *onuitg.*
- Corr. Dendermonde (13^e kamer) 13 februari 2006, OM en nv I.G.D. t. X, Y, Z, XX, *T.Strafr.* 2006, 157 – 159, noot (deel gegrondheid strafvordering).
- Corr. Dendermonde (17^e kamer) 15 februari 2006, OM t. X, *onuitg.*
- * Corr. Gent (21^e kamer) 21 februari 2006, OM t. X, *onuitg.*
- * Corr. Dendermonde (17^e kamer) 19 april 2006, OM t. X en Y, *onuitg.*
- Corr. Gent (21^e kamer) 25 april 2006, OM t. X, *onuitg.*
- Corr. Gent (21^e kamer) 2 mei 2006, OM t. X en bvba T.P., *JDSC* 2007, 176 – 179, *TMR* 2006, 681 – 682. (aangehaald als “Corr. Gent 2 mei 2006 (a)”)
- Corr. Gent (21^e kamer) 2 mei 2006, OM t. X, Y en bvba T.D.V., *onuitg.* (aangehaald als “Corr. Gent 2 mei 2006 (b)”)
- Corr. Gent (21^e kamer) 2 mei 2006, OM, A, B, en A en B namens hun minderjarige kinderen C en D t. X, *TMR* 2006, 678 – 680, *JDSC* 2007, 176 -179. (aangehaald als “Corr. Gent 2 mei 2006 (c)”)
- Corr. Gent (21^e kamer) 2 mei 2006, OM en nv I. J&H. t. X, bvba J.P.S.T. en cvoa SJP.T., *onuitg.* (aangehaald als “Corr. Gent 2 mei 2006 (d)”)
- Corr. Gent (19^e kamer) 8 mei 2006, OM, bv B.V.K. en B t. X, Y, Z en bvba T., *onuitg.*
- Corr. Dendermonde (13^e kamer) 8 mei 2006, OM t. X, *onuitg.* (aangehaald als “Corr. Dendermonde 8 mei 2006 (a)”)
- Corr. Dendermonde (13^e kamer) 8 mei 2006, OM en A t. X , Y en nv B.DR., *onuitg.* (aangehaald als “Corr. Dendermonde 8 mei 2006 (b)”)
- * Corr. Gent (21^e kamer) 6 juni 2006, OM t. X, *onuitg.*
- Corr. Gent (19^e kamer) 26 juni 2006, OM, A en B t. X, Y en bvba D.W. F., *TMR* 2007, 63 – 69. (aangehaald als “Corr. Gent 26 juni 2006 (a)”)
- Corr. Gent (19^e kamer) 26 juni 2006, OM, A, B, C, D, E, F, G, H, I, J en K t. X en nv P., *T.Strafr.* 2007, 78 – 81. (aangehaald als “Corr. Gent 26 juni 2006 (b)”)
- * Corr. Dendermonde (17^e kamer) 28 juni 2006, OM t. X en bvba A.R., *onuitg.*
- Corr. Gent (21^e kamer) 26 september 2006, OM t. X, *onuitg.* (aangehaald als “Corr. Gent 26 september 2006 (a)”)
- * Corr. Gent (21^e kamer) 26 september 2006, OM t. X en Y, *onuitg.* (aangehaald als “Corr. Gent 26 september 2006 (b)”)
- * Corr. Gent (21^e kamer) 10 oktober 2006, OM t. X, Y, Z en bvba P., *onuitg.*
- * Corr. Gent (21^e kamer) 24 oktober 2006, OM t. X, *onuitg.*
- Corr. Gent (19^e kamer) 6 november 2006, OM t. X, Y en nv C., *onuitg.*
- Corr. Gent (21^e kamer) 14 november 2006, OM t. X en bvba S., *TMR* 2007, 336 – 340. (aangehaald als “Corr. Gent 14 november 2006 (a)”)
- Corr. Gent (21^e kamer) 14 november 2006, OM t. X en bvba A., *TMR* 2007, 340 – 343. (aangehaald als “Corr. Gent 14 november 2006 (b)”)
- *Corr. Gent (21^e kamer) 14 november 2006, OM t. X, *onuitg.* (aangehaald als “Corr. Gent 14 november 2006 (c)”)
- Corr. Dendermonde (13^e kamer) 8 december 2006, OM t. X, *onuitg.*
- Corr. Gent (21^e kamer) 19 december 2006, OM t. X, nv. V.F. en Y, *onuitg.*
- *Corr. Dendermonde (17^e kamer) 27 december 2006, OM t. X, *onuitg.*
